

Επιστημονική Εργασία υπό Εξέλιξη (Working Paper) No. 651

Το μοναδιαίο κόστος εργασίας στην ευρωζώνη—Η συζήτηση για την ανταγωνιστικότητα και πάλι*

Του

Jesus Felipe και Utsav Kumar
Ασιατική Τράπεζα Ανάπτυξης, Μανίλα, Φιλιππίνες

Φεβρουάριος 2011

* Η εργασία αντιπροσωπεύει τις απόψεις των συγγραφέων και όχι της Ασιατικής Τράπεζας Ανάπτυξης, των εκτελεστικών διευθυντών της, ή των μελών χωρών που αντιπροσωπεύουν. Είμαστε ευγνώμονες στον συνάδελφο Joao Farinha για την παρότρυνσή του να γράψουμε αυτή την εργασία καθώς και για τα σχόλια και τις προτάσεις του.

The Levy Economics Institute Working Paper Collection presents research in progress by Levy Institute scholars and conference participants. The purpose of the series is to disseminate ideas to and elicit comments from academics and professionals.

Levy Economics Institute of Bard College, founded in 1986, is a nonprofit, nonpartisan, independently funded research organization devoted to public service. Through scholarship and economic research it generates viable, effective public policy responses to important economic problems that profoundly affect the quality of life in the United States and abroad.

Levy Economics Institute
P.O. Box 5000
Annandale-on-Hudson, NY 12504-5000
<http://www.levyinstitute.org>

Copyright © Levy Economics Institute 2012 All rights reserved.

Περίληψη

Οι τρέχουσες εισηγήσεις σχετικά με την ανάγκη να μειωθεί το μοναδιαίο κόστος εργασίας (κυρίως μέσω δραστικών μειώσεων των ονομαστικών μισθών) σε ορισμένες χώρες της ευρωζώνης (ειδικότερα στην Ελλάδα, την Ιρλανδία, την Ιταλία, την Πορτογαλία και την Ισπανία) προκειμένου να βγουν από την κρίση οι εν λόγω χώρες μπορεί να μην είναι πανάκεια. Κατ' αρχάς, ιστορικά, δεν υπάρχει καμία σχέση μεταξύ της αύξησης του μοναδιαίου κόστους εργασίας και της αύξησης της παραγωγής. Αυτό είναι ένα καλά εδραιωμένο εμπειρικό αποτέλεσμα, γνωστό στη βιβλιογραφία ως «το παράδοξο του Kaldor». Δεύτερον, ο υπολογισμός του μοναδιαίου κόστους εργασίας χρησιμοποιώντας συγκεντρωτικά στοιχεία (συνήθης πρακτική) είναι μια δυνητικά παραπλανητική διεργασία. Το μοναδιαίο κόστος εργασίας που υπολογίζεται με συγκεντρωτικά στοιχεία δεν είναι απλώς ένα σταθμισμένο μέσο όρο του μοναδιαίου κόστους εργασίας των επιχειρήσεων. Τρίτον, το συνολικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος αντανάκλα την κατανομή του εισοδήματος μεταξύ μισθών και κερδών. Αυτό έχει επιπτώσεις στη συνολική ζήτηση, οι οποίες έχουν παραμεληθεί. Από τις 12 χώρες που μελετήθηκαν, το ποσοστό εργασίας αυξήθηκε σε μία χώρα (στην Ελλάδα), μειώθηκε σε εννέα, και παρέμεινε σταθερό σε δύο. Εικάζουμε ότι αυτό είναι το αποτέλεσμα της αύξησης του μεριδίου στο σύνολο της οικονομίας των μη εμπορεύσιμων υπηρεσιών. Επίσης, έχουμε κατασκευάσει ένα μέτρο ανταγωνιστικότητας, το αποκαλούμενο μοναδιαίο κόστος κεφαλαίου, που προσδιορίζει την αναλογία του ονομαστικού ποσοστού κέρδους προς την παραγωγικότητα του κεφαλαίου. Αυτό έχει αυξηθεί και στις 12 χώρες. Συμπεραίνουμε ότι μια δραστική μείωση των ονομαστικών μισθών δεν θα λύσει το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν ορισμένες χώρες της ευρωζώνης. Αν γίνει αυτό, οι επιχειρήσεις θα πρέπει να αναγνωρίσουν επίσης ότι το μοναδιαίο κόστος κεφαλαίου έχει αυξηθεί σημαντικά και ως εκ τούτου θα πρέπει να μοιραστούν το κόστος της προσαρμογής.

Έχοντας αποκλείσει λύσεις όπως την έξοδο από το ευρώ, η λύση είναι να επιτραπεί στη δημοσιονομική πολιτική να διαδραματίσει έναν μεγαλύτερο ρόλο στην ευρωζώνη και να καταβληθούν προσπάθειες για την αναβάθμιση των εξαγωγών προκειμένου να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα με τις πιο προηγμένες χώρες. Πρόκειται για μια μακροπρόθεσμη λύση που δεν θα είναι ανώδυνη, αλλά που δεν απαιτεί τη μείωση των ονομαστικών μισθών.

1. Εισαγωγή

Στο πλαίσιο της σημερινής κρίσης, οι συζητήσεις για την ανάγκη της ανάκτησης της ανταγωνιστικότητας στην ευρωζώνη καταλαμβάνουν κεντρικό σημείο στα φόρουμ πολιτικής. Το ζήτημα είναι ιδιαίτερα σημαντικό για την Ελλάδα, την Ιρλανδία, την Ιταλία, την Πορτογαλία, και την Ισπανία. Ασχέτως από το πώς ξεκίνησε η κρίση, οι αναλυτές έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι οι χώρες αυτές υποφέρουν από το πρόβλημα της ανταγωνιστικότητας (δηλαδή, οι εργαζόμενοι κοστίζουν πολύ, ιδίως σε σχέση με την παραγωγικότητα της εργασίας τους). Δεδομένου ότι μια νομισματική υποτίμηση δεν είναι εφικτή επειδή όλες οι χώρες χρησιμοποιούν το ευρώ, και η νομισματική ένωση επιβάλλει δημοσιονομική ακαμψία και έχει αφαιρέσει τη νομισματική ανεξαρτησία, φαίνεται ότι η προσαρμογή πρέπει να έρθει μέσα από την αγορά εργασίας. Ως εκ τούτου, οι συζητήσεις πολιτικής έχουν επικεντρωθεί στις αναλύσεις του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος. Ένας σημαντικός αριθμός οικονομολόγων έχει καταλήξει στο συμπέρασμα ότι για να κλείσει το «κενό της ανταγωνιστικότητας», ιδίως με τη Γερμανία,

απαιτούνται προσαρμογές προς τα κάτω στους σχετικούς μισθούς σε αυτές τις πέντε χώρες (Black 2010), δηλαδή η λεγόμενη *εσωτερική υποτίμηση*.¹

Το μοναδιαίο κόστος εργασίας ορίζεται ως η αναλογία του συνολικού κόστους εργασίας (δηλαδή, οι αμοιβές των εργαζομένων και όλες οι άλλες μορφές κόστους που επωμίζεται μια επιχείρηση και οι οποίες σχετίζονται με την απασχόληση, όπως πληρωμές σε είδος που σχετίζονται με υπηρεσίες εργασίας, κοινωνική ασφάλιση, αποζημίωση, συνεισφορές στα συνταξιοδοτικά προγράμματα, ασφάλειες ζωής, κοκ) προς την παραγωγικότητα της εργασίας. Αν υποθέσουμε ότι ο αριθμητής μετριέται σε ευρώ ανά εργαζόμενο και ο παρονομαστής μετριέται με έναν αριθμό μολυβιών ανά εργαζόμενο, το μοναδιαίο κόστος εργασίας μετριέται σε ευρώ ανά μολύβι (δηλαδή, συνολικό κόστος εργασίας ανά μονάδα παραγωγής, ή το κόστος εργασίας για τα προϊόντα που δημιουργούνται). Αλγεβρικά:

$$ulc^q = w_n / (q / L) \quad (1)$$

όπου το w_n προσδιορίζει τη συνολική αποζημίωση για την εργασία, το q είναι το φυσικό προϊόν, και το L την απασχόληση (δηλαδή ο αριθμός εργαζομένων).

Οι επιχειρήσεις προφανώς και ενδιαφέρονται για το μοναδιαίο κόστος εργασίας επειδή παρακολουθούν τη σχέση μεταξύ του συνολικού κόστους εργασίας και πόσο παραγωγικοί είναι οι εργαζόμενοί τους. Εάν το μοναδιαίο κόστος εργασίας αυξηθεί σε μια επιχείρηση, και ακόμη περισσότερο έναντι εκείνου των ανταγωνιστών της, η εν λόγω επιχείρηση θα χάσει κατά πάσα πιθανότητα ένα μερίδιο της αγοράς και οι προσδοκίες ανάπτυξης θα επηρεαστούν αρνητικά. Η λύση σε αυτό το πρόβλημα είναι ένας συνδυασμός μέτρων συγκράτησης των μισθών και αύξηση στην παραγωγικότητα εργασίας. Η αύξηση στην παραγωγικότητα εργασίας επιτυγχάνεται συνήθως με την εισαγωγή τεχνικών εξοικονόμησης εργασίας που είναι κερδοφόρες.

Η αύξηση της παραγωγικότητας δεν είναι εύκολη υπόθεση και δεν θα συμβεί εν μια νυκτί. Εκτός αυτού, οι καθοριστικοί παράγοντες της παραγωγικότητας δεν είναι ιδιαίτερα γνωστοί. Σε μια πρόσφατη επισκόπηση, ο Syverson (2010) συνοψίζει μια πλούσια βιβλιογραφία και κατατάσσει τους καθοριστικούς παράγοντες σε δυο ομάδες: (i) παράγοντες που λειτουργούν κατά κύριο λόγο στο εσωτερικό των επιχειρήσεων και υπό τον έλεγχο της διοίκησης² και (ii) παράγοντες εξωγενείς προς την επιχείρηση. Η δεύτερη ομάδα παραγόντων λειτουργεί έμμεσα μέσω του περιβάλλοντος με το να επηρεάζει την προθυμία και την ικανότητα των παραγωγών να αξιοποιήσουν τους παράγοντες που επηρεάζουν τις επιχειρήσεις.³ Ο Syverson παραδέχεται ότι δεν είναι σαφές ποιό από τους καθοριστικούς παράγοντες είναι ποσοτικά περισσότερο σημαντικοί και υπογραμμίζει πως απαιτείται περαιτέρω έρευνα. Στις συζητήσεις, η πολιτική πρόταση

¹ Ο Paul Krugman, για παράδειγμα, έχει γράψει εκτενώς στο μπλογκ του, προωθώντας αυτή την άποψη του προβλήματος. <http://krugman.blogs.nytimes.com/2010/05/17/et-tu-wolfgang/>.

² Ο Syverson αναφέρει τα παρακάτω: (α) διαχειριστική πρακτική/ταλέντο, (β) υψηλότερης ποιότητας συντελεστές εργασίας και κεφαλαίου, (γ) τεχνολογία πληροφορικής και έρευνα και ανάπτυξη, (δ) μάθηση μέσω δράσης, (ε) καινοτομία προϊόντων; and (ζ) δομές λήψης επιχειρηματικών αποφάσεων.

³ Ο Syverson αναφέρει τα παρακάτω: (α) διαχύσεις παραγωγικότητας, (β) ανταγωνισμός, (γ) απορρύθμιση ή κατάλληλη ρύθμιση, (δ) ευέλικτοι συντελεστές αγορών.

που προσφέρεται συχνότερα για την αύξηση της παραγωγικότητας είναι η μεταρρύθμιση, κυρίως της αγοράς εργασίας.⁴

Μια μείωση των ονομαστικών μισθών έρχεται αντιμέτωπη με διαφόρων ειδών ψυχολογικά και νομικά προβλήματα (Blanchard 2007). Το ερώτημα είναι εάν αυτή είναι η κατάλληλη λύση για την τρέχουσα κρίση. Θα δεχόντουσαν οι εργαζόμενοι σε χώρες όπως η Ισπανία, όπου η ανεργία πλήττει πάνω από το ένα πέμπτο του εργατικού δυναμικού, να αποδεχτούν μείωση στους ονομαστικούς μισθούς για να διατηρήσουν οι επιχειρήσεις τους την ανταγωνιστικότητά τους και με αυτό τον τρόπο να διατηρήσουν οι ίδιοι τις θέσεις εργασίας τους;

Ένα βασικό ζήτημα που φαίνεται να έχει ξεχαστεί από τους συμμετέχοντες στη συζήτηση αυτή είναι η έλλειψη τεκμηριωμένης εμπειρικής σχέσης μεταξύ της αύξησης του μοναδιαίου κόστους εργασίας και της αύξησης της παραγωγικότητας. Στη βιβλιογραφία, αυτό αναφέρεται ως το παράδοξο του Kaldor (Kaldor 1978; Δείτε επίσης το κεφάλαιο 4 στο βιβλίο των McCombie και Thirlwall [1994] για μια συζήτηση επί του θέματος). Ο Kaldor ανακάλυψε, για την μεταπολεμική περίοδο, ότι οι χώρες που είχαν καταγράψει τη μεγαλύτερη μείωση στην ανταγωνιστικότητα των τιμών τους (δηλαδή, μεγαλύτερη αύξηση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος) είχαν επίσης τη μεγαλύτερη αύξηση στο μερίδιο της αγοράς. Ως εκ τούτου, η πεποίθηση ότι η χαμηλή αύξηση στους ονομαστικούς μισθούς έναντι της παραγωγικότητας θα αποκαταστήσει την ανταγωνιστικότητα και θα οδηγήσει τελικά πίσω στην ανάπτυξη είναι τουλάχιστον υπερβολικά απλοϊκή και δεν διαθέτει ισχυρές εμπειρικές αποδείξεις. Πράγματι, αν το επιχείρημα σχετικά με τη σημασία του μοναδιαίου κόστους εργασίας ως μέτρο της ανταγωνιστικότητας ήταν τόσο απλό, οι ερευνητές θα είχαν ανακαλύψει προ πολλού μια ξεκάθαρη σχέση μεταξύ αυτών και των ρυθμών ανάπτυξης. Στο πλαίσιο της ανάλυσης του πολλαπλασιαστή του Harrod και των περιορισμών του ισοζυγίου πληρωμών, ο Kaldor (1970, 1971) υποστήριξε ότι ο ρυθμός ανάπτυξης μιας οικονομίας εξαρτάται από το ρυθμό αύξησης των εξαγωγών, που με τη σειρά του εξαρτάται από τη παγκόσμια ζήτηση και τη διεθνή ανταγωνιστικότητα των εξαγωγών. Σύμφωνα με τον Kaldor, η *ανταγωνιστικότητα των εξαγωγών* εξαρτάται από τη δυναμική εξέλιξη των μισθών και της παραγωγικότητας. Τα δείγματα για την αντίστροφη σχέση μεταξύ της αύξησης της παραγωγικότητας και του ρυθμού αύξησης του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος είναι, παραδόξως, ασαφή, επειδή οι ερευνητές έχουν διαπιστώσει κατά καιρούς ότι οι ταχύτερα αναπτυσσόμενες χώρες από την άποψη των εξαγωγών και του ΑΕΠ στην μεταπολεμική περίοδο εμφανίζουν την ίδια στιγμή ταχύτερη αύξηση στο μοναδιαίο κόστος εργασίας από άλλες χώρες, και αντιστρόφως ανάλογα.^{5 6} Σύμφωνα με τα λόγια

⁴ Δείτε, για παράδειγμα, Allard και Everaert (2010).

⁵ Το επιχείρημα του Kaldor ήταν, στην πραγματικότητα, λίγο πιο πολύπλοκο. Το συμπέρασμά του για μια αντιστρόφως ανάλογη σχέση μεταξύ της αύξησης της παραγωγής και της αύξησης στο σχετικό μοναδιαίο κόστος εργασίας (δηλαδή, η διαφορά μεταξύ των επιπέδων αύξησης του μοναδιαίου κόστους εργασίας δύο χωρών) εξαρτάται από δύο επιπλέον εξισώσεις, μια που εκφράζει τους χρηματικούς μισθούς σε συνάρτηση με την παραγωγικότητα της εργασίας, και ο νόμος του Verdoorn.

⁶ Ο Kaldor (1978) σύγκρινε την αύξηση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος και την αύξηση της αξίας των μεριδίων αγοράς για τις εξαγωγές 12 χωρών για την περίοδο 1963–75. Βρήκε ότι για ορισμένες από αυτές τις χώρες, η σχέση μεταξύ των δύο μεταβλητών ήταν θετική. Ο Kaldor κατέληξε στο συμπέρασμα ότι καμία ανάλυση διεθνούς ανταγωνιστικότητας δεν θα μπορούσε να γίνει λαμβάνοντας απλά υπόψη τους παράγοντες κόστους, και ότι η συμπερίληψη

του Fagerber (1988), «αυτό... δείχνει ότι η δημοφιλής άποψη πως η αύξηση του μοναδιαίου κόστους εργασίας καθορίζει τη διεθνή ανταγωνιστικότητα είναι, στην καλύτερη περίπτωση, τουλάχιστον απλοϊκή. Αλλά γιατί;» Ο Fagerberg (1996) επανεξέτασε αυτό το διαρκές πάζλ αναλύοντας την περίοδο 1978–1994, και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το παράδοξο ισχύει και για αυτή την περίοδο.⁷

Στο υπόλοιπο της εργασίας, εξετάζουμε μια σειρά από προβλήματα που προκύπτουν από τις πρόσφατες μελέτες γύρω από το μοναδιαίο κόστος εργασίας στη ζώνη του ευρώ και τις συστάσεις πολιτικής που απορρέουν από αυτές, ιδιαίτερα την ανάγκη για μια δραστική εσωτερική υποτίμηση. Υποστηρίζουμε ότι ο τρόπος που έχει υπολογιστεί το μοναδιαίο κόστος εργασίας, χρησιμοποιώντας συγκεντρωτικά στοιχεία, έχει επηρεάσει τη σκέψη, αλλά είναι δυνητικά παραπλανητικός. Αναγνωρίζουμε ότι η κρίση έχει πολλές πτυχές στις οποίες δεν αναφερόμαστε (π.χ., η κατάσταση του χρέους). Η ανάλυση σε αυτή την εργασία επικεντρώνεται αποκλειστικά στη χρήση του μοναδιαίου κόστους εργασίας στη συζήτηση που διεξάγεται.

Ένα πρώτο πρόβλημα είναι ότι ο υπολογισμός του μοναδιαίου κόστους εργασίας για το σύνολο της οικονομίας δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει την εξίσωση (1), διότι το μέτρο του συνολικού προϊόντος δεν είναι μια φυσική ποσότητα, αλλά η προστιθέμενη αξία της οικονομίας. Αυτό έχει δύο σημαντικές επιπτώσεις. Η πρώτη είναι ότι το μοναδιαίο κόστος εργασίας που υπολογίζεται με συγκεντρωτικά στοιχεία δεν είναι τίποτα περισσότερο από το μερίδιο της εργασίας στη συνολική παραγωγή πολλαπλασιαζόμενο με την επίπτωση στην τιμή. Αυτό αληθεύει επίσης στο επίπεδο της επιχείρησης (προϊόν), αλλά η διαφορά είναι ότι στο συνολικό επίπεδο δεν μπορεί κανείς να υπολογίσει το μοναδιαίο κόστος εργασίας χωρίς να χρησιμοποιήσει έναν συνολικό αποπληθωριστή τιμών. Αυτό δεν ισχύει στο επίπεδο του προϊόντος με φυσικά δεδομένα (βλέπε εξίσωση (1)). Η δεύτερη επίπτωση είναι ότι αυτό μας οδηγεί σε μια συζήτηση σχετικά με τη λειτουργική κατανομή του εισοδήματος μεταξύ εργασίας (μισθοί) και κεφαλαίου (κέρδη). Παράλληλα με την έννοια του μοναδιαίου κόστους εργασίας, ορίζουμε την έννοια του μοναδιαίου κόστους κεφαλαίου, που είναι η αναλογία του ονομαστικού ποσοστού κέρδους προς την παραγωγικότητα του κεφαλαίου. Η ιδέα ενός αυξανόμενου μοναδιαίου κόστους εργασίας θέτει το βάρος της προσαρμογής στους ώμους των εργαζομένων. Είναι πολύ πιθανό ότι τα ποσοστά κέρδους αυξάνονται (μειώνονται) πιο γρήγορα (πιο αργά) από την παραγωγικότητα του κεφαλαίου, με επακόλουθο την αύξηση του μοναδιαίου κόστους κεφαλαίου, που ως εκ τούτου μειώνει την ανταγωνιστικότητα. Επιπλέον, αν αυτό που

άλλων περιστάσεων, όπως ο ρόλος της τεχνολογίας, ήταν απαραίτητη. Δείτε De Benedictis (1998)

⁷ Βασιζόμενος στα πρότυπα των εξισώσεων για τις εξαγωγές και τις εισαγωγές, που υποθέτουν μακροπρόθεσμη ισορροπία στις εμπορικές συναλλαγές και ότι οι επιχειρήσεις θέτουν τις τιμές με ένα περιθώριο (markup) στο μοναδιαίο κόστος εργασίας (*ulcs*), ο Fagerberg (1988) έδειξε ότι η αύξηση της παραγωγής (\hat{y}) μπορεί να μοντελοποιηθεί ως $\hat{y} = \gamma [ul^c - ul^c^*] + \delta \hat{y}^*$, όπου ο εκθέτης * αναφέρεται στον υπόλοιπο κόσμο, το $\hat{}$ υποδηλώνει ρυθμό ανάπτυξης, και οι παράμετροι γ , δ είναι συναρτήσεις των ελαστικοτήτων των τιμών και του εισοδήματος για τις εξαγωγές και τις εισαγωγές. Σε αυτήν την διατύπωση, η οικονομική ανάπτυξη εκφράζεται ως συνάρτηση της αύξησης του σχετικού μοναδιαίου κόστους εργασίας και της παγκόσμιας ζήτησης. Η μεταβλητή γ είναι συνάρτηση των ελαστικοτήτων των τιμών εισαγωγών και εξαγωγών, και θα είναι αρνητική εφόσον πληρούται η συνθήκη Marshall-Lerner (δηλαδή, ότι το άθροισμα αυτών των δύο ελαστικοτήτων είναι μεγαλύτερο από τη μονάδα).

απλά αντανακλά το μοναδιαίο κόστος εργασίας είναι ουσιαστικά η κατανομή του εισοδήματος μεταξύ εργασίας (μερίδιο των μισθών) και κεφαλαίου (μερίδιο επί των κερδών), τότε μπορεί να εξηγηθεί το παράδοξο του Kaldor. Και βεβαίως, αυτό το επιχείρημα έχει σημαντικές μακροοικονομικές επιπτώσεις (επιπτώσεις στη συνολική ζήτηση), που φαίνεται να έχουν ξεχαστεί στις τρέχουσες συζητήσεις.

Δεύτερον, δείχνουμε ότι το μοναδιαίο κόστος εργασίας που υπολογίζεται με συγκεντρωτικά στοιχεία σχετίζεται σίγουρα με το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο επίπεδο της επιχείρησης. Αλλά το πρώτο δεν είναι ένα απλό σταθμισμένο μέσο του δεύτερου. Είναι πιθανό ότι το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο επίπεδο της επιχείρησης μειώνεται ενώ το συνολικό μοναδιαίο κόστος εργασίας αυξάνεται. Επιπλέον, οι ομαδοποιημένες αναλύσεις αποκρύπτουν το τι συμβαίνει σε επίπεδο προϊόντος (δηλαδή, ότι δεν είναι όλες οι επιχειρήσεις μη ανταγωνιστικές σε μια χώρα).

Ως συνέπεια αυτών των παρατηρήσεων, τα επιχειρήματά μας θέτουν υπό αμφισβήτηση απλές ερμηνείες που θεωρούν ότι το «αυξημένο μοναδιαίο κόστος εργασίας» αποτελεί πρόβλημα για μερικές χώρες. Η πρόταση της εσωτερικής υποτίμησης (δηλαδή, ότι για να αποκατασταθεί η ανταγωνιστικότητα θα πρέπει να μειωθεί το μοναδιαίο κόστος εργασίας), δεν πρέπει να ξεχνά τις συνέπειες για τη λειτουργική κατανομή του εισοδήματος.⁸ Στο τελευταίο τμήμα της εργασίας θα αναφερθούμε σε εναλλακτικές επιλογές πολιτικής.

2. Μοναδιαίο κόστος εργασίας στην ευρωζώνη

Παρά το γεγονός ότι πολλές επιχειρήσεις σίγουρα διαθέτουν στοιχεία για να υπολογίσουν το μοναδιαίο κόστος εργασίας όπως στην εξίσωση (1), στο συνολικό επίπεδο (π.χ., στο σύνολο της οικονομίας, ή απλά σε έναν τομέα) υπάρχει ένα πρόβλημα. Αυτό σημαίνει ότι αν και ο αριθμητής μπορεί να είναι ένας μέσος όρος του συνολικού κόστους των μισθών, και συνεπώς μπορεί να μετρηθεί επίσης σε ευρώ ανά εργαζόμενο, ο παρονομαστής, η παραγωγικότητα της εργασίας, δεν μπορεί να μετρηθεί σε μολύβια ανά εργαζόμενο. Για τον υπολογισμό του, οι ερευνητές χρησιμοποιούν την προστιθέμενη αξία της οικονομίας (ή του τομέα) σε πραγματικούς όρους διαιρούμενη διά του αριθμού των εργαζομένων, δηλαδή:

$$ULC = w_n / ALP = w_n / (VA_r / L) = \frac{w_n}{(VA_n / P) / L} \quad (2)$$

όπου, ULC είναι το μοναδιαίο κόστος εργασίας, w_n είναι ο μέσος όρος του επιπέδου των μισθών ή το κόστος για την εργασία, ALP είναι η παραγωγικότητα της εργασίας, VA_r είναι η πραγματική προστιθέμενη αξία (σε ευρώ σε βάση έτους), L είναι ο αριθμός των εργαζομένων, και P είναι η προστιθέμενη αξία του αποπληθωριστή. Αυτό σημαίνει ότι το

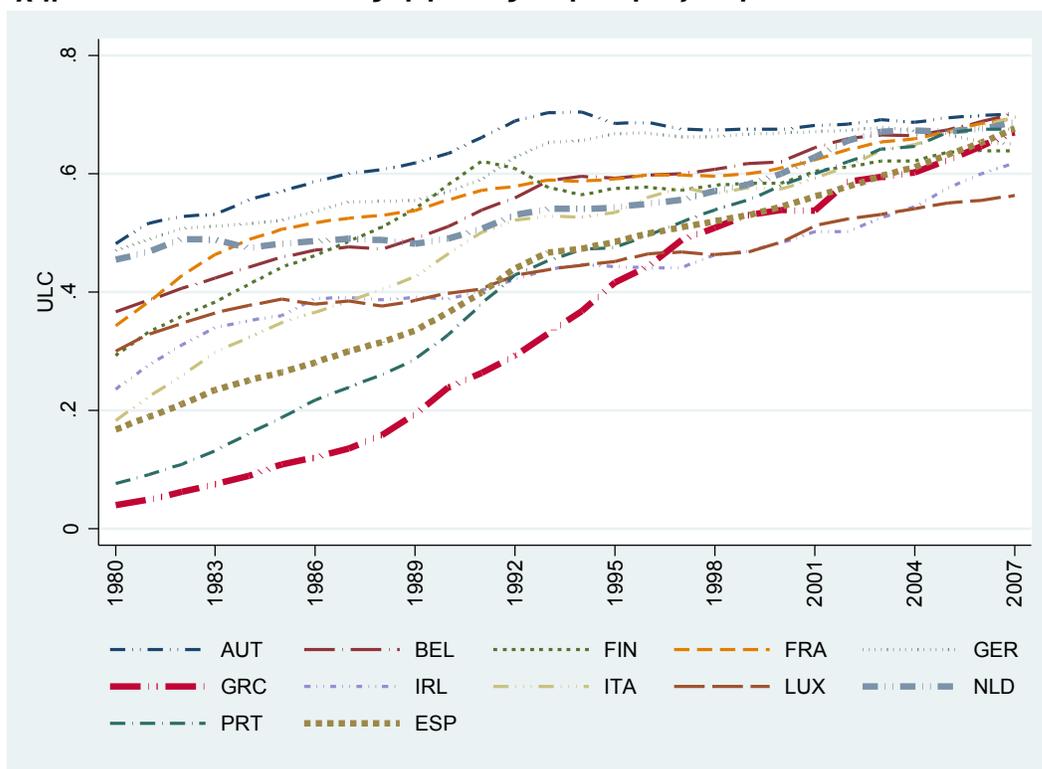
⁸ Η πρόταση για εσωτερική υποτίμηση έχει και μια άλλη εμπλοκή που εμείς δεν εξετάζουμε, η οποία είναι ότι η μείωση των μισθών και των εν γένει εξόδων οδηγεί σε υψηλότερο χρέος. Καθώς το χρέος αυξάνεται, οι δημόσιες δαπάνες πρέπει να περικοπούν και οι φόροι να αυξηθούν προκειμένου να εξυπηρετηθεί το κρατικό χρέος.

συνολικό μοναδιαίο κόστος εργασίας, σε αντίθεση με εκείνο μιας επιχείρησης, είναι μη μοναδιαίου μεγέθους. Η εξίσωση (2), ωστόσο, δεν είναι η ίδια με την εξίσωση (1).

Το Σχήμα 1 δείχνει το μοναδιαίο κόστος εργασίας 12 χωρών της ευρωζώνης για την περίοδο 1980–2007, το οποίο υπολογίστηκε χρησιμοποιώντας την εξίσωση (2). Τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται στην εργασία αυτή είναι για τη συνολική οικονομία. Η πηγή όλων των μεταβλητών είναι ο ΟΟΣΑ (<http://stats.oecd.org>). Το μοναδιαίο κόστος εργασίας που αναφέρεται από τον ΟΟΣΑ έχει υπολογιστεί ως η αναλογία του συνολικού κόστους εργασίας στο πραγματικό προϊόν. Το πραγματικό προϊόν είναι η σταθερή τιμή της προστιθέμενης αξίας, όπου το έτος βάσης για το πραγματικό προϊόν είναι το 2005. Το μερίδιο του εισοδήματος εργασίας που αναφέρεται στη βάση δεδομένων του ΟΟΣΑ έχει υπολογιστεί ως η αναλογία του συνολικού κόστους εργασίας στο ονομαστικό προϊόν. Το σύνολο του μέτρου του κόστους εργασίας είναι το κόστος των εργαζομένων προσαρμοσμένο για αυτοαπασχόληση. Τα δύο αυτά στοιχεία χρησιμοποιούνται για να στηρίξουν τον αποπληθωριστή τιμών που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό του μοναδιαίου κόστους εργασίας.

Το σχήμα δείχνει ότι το μοναδιαίο κόστος εργασίας αυξήθηκε σε όλες τις χώρες χωρίς εξαίρεση, σε ορισμένες περιπτώσεις κατά ένα συντελεστή 15 (π.χ. στην Ελλάδα). Η αναλογία των τιμών για το 2007 προς αυτές του 1980 για την Πορτογαλία είναι 9,5 (που αντιστοιχεί σε μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης του 8,45%). Για την Ισπανία και την Ιταλία είναι 4,7 και 4,5 (ή ένα μέσο ετήσιο ποσοστό αύξησης του 5,31% και του 5,07%, αντίστοιχα). Και για την Ιρλανδία είναι 3,5 (που αντιστοιχεί σε μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης του 3,64%). Οι μικρότερες αυξήσεις καταγράφηκαν από τη Γερμανία και τις Κάτω Χώρες, όπου οι αναλογίες είναι 1,6 και 1,7 αντίστοιχα (μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του 1,21% και του 1,55%, αντίστοιχα).

Σχήμα 1: Μοναδιαίο κόστος εργασίας στην ευρωζώνη

Source: OECD and authors' estimates

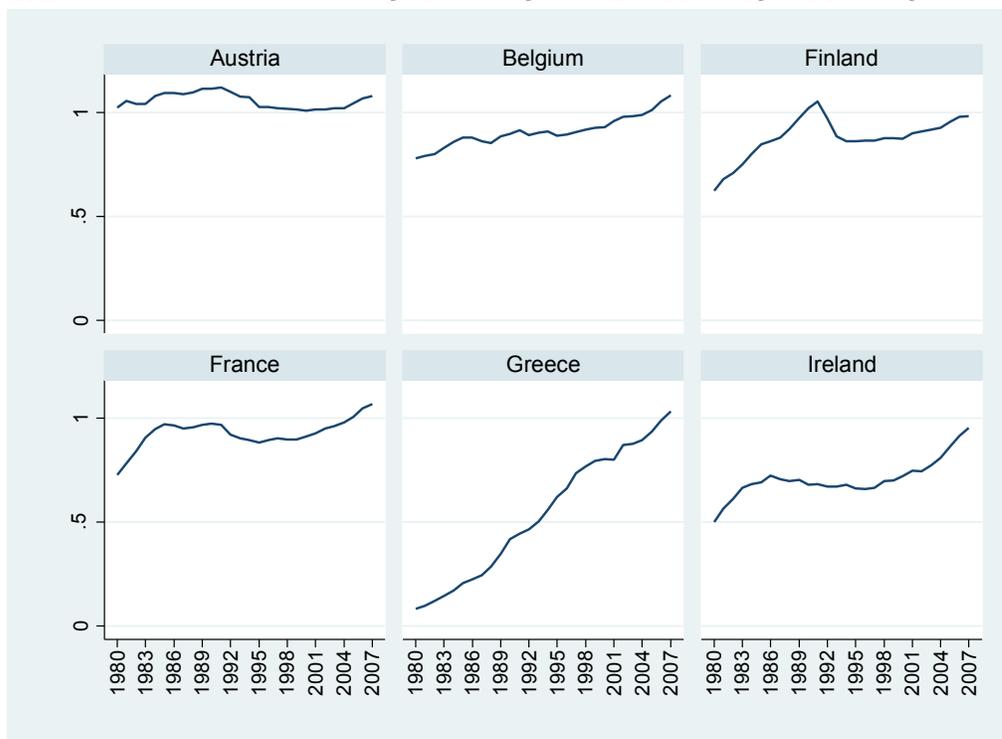
Note: AUT–Austria, BEL–Belgium, FIN–Finland, FRA–France, GER–Germany, GRC–Greece, IRL–Ireland, ITA–Italy, LUX–Luxembourg, NLD–Netherlands, PRT–Portugal, ESP–Spain

Σύμφωνα με την καθιερωμένη ερμηνεία του μοναδιαίου κόστους εργασίας, ο λόγος για τις αυξήσεις οφείλεται στο γεγονός ότι η ονομαστική αποζημίωση των εργαζομένων αυξήθηκε ταχύτερα από την παραγωγικότητα της εργασίας. Δυστυχώς, δεν υπάρχουν στοιχεία σχετικά με την ονομαστική αποζημίωση για τους εργαζόμενους για Ελλάδα, Ιρλανδία, Λουξεμβούργο και Πορτογαλία για την περίοδο 1980–95. Για τις υπόλοιπες χώρες, τα υψηλότερα ποσοστά για τις τιμές για το 2007 σε σχέση με εκείνες του 1980 είναι για τη Φινλανδία (4,3 φορές, που αντιστοιχεί σε μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης 5,57%), την Ιταλία (5,2 φορές, ή ένα μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του 6,33%), και την Ισπανία (5,4 φορές, ή ένας μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του 6,43%). Τα χαμηλότερα ποσοστά είναι για τη Γερμανία (2 φορές, το οποίο μεταφράζεται σε ένα μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης της τάξης του 2,66%). Από το 1995 (διαθέσιμα στοιχεία για όλες τις χώρες), οι υψηλότερες αυξήσεις πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα (η αναλογία του 2007 προς τις τιμές του 1995 είναι 2,2 και ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης κατά την ίδια περίοδο είναι 6,7%), την Ιρλανδία (η αναλογία είναι 1,91, ή ένα μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης της τάξης του 5,54%), και την Πορτογαλία (η αναλογία είναι 1,66, ή ένα μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης της τάξης του 4,31%). Η παραγωγικότητα της εργασίας, από την άλλη μεριά, αυξήθηκε πολύ λιγότερο σε όλες τις χώρες. Θα το εξετάσουμε αυτό αργότερα με περισσότερες λεπτομέρειες, αλλά είναι σημαντικό να παρατηρήσουμε τώρα ότι η παραγωγικότητα της εργασίας αυξήθηκε πολύ γρήγορα σε χώρες όπως η Ιρλανδία ή η Πορτογαλία, και στις δύο περιπτώσεις σημαντικά ταχύτερα από ό, τι στη Γερμανία.

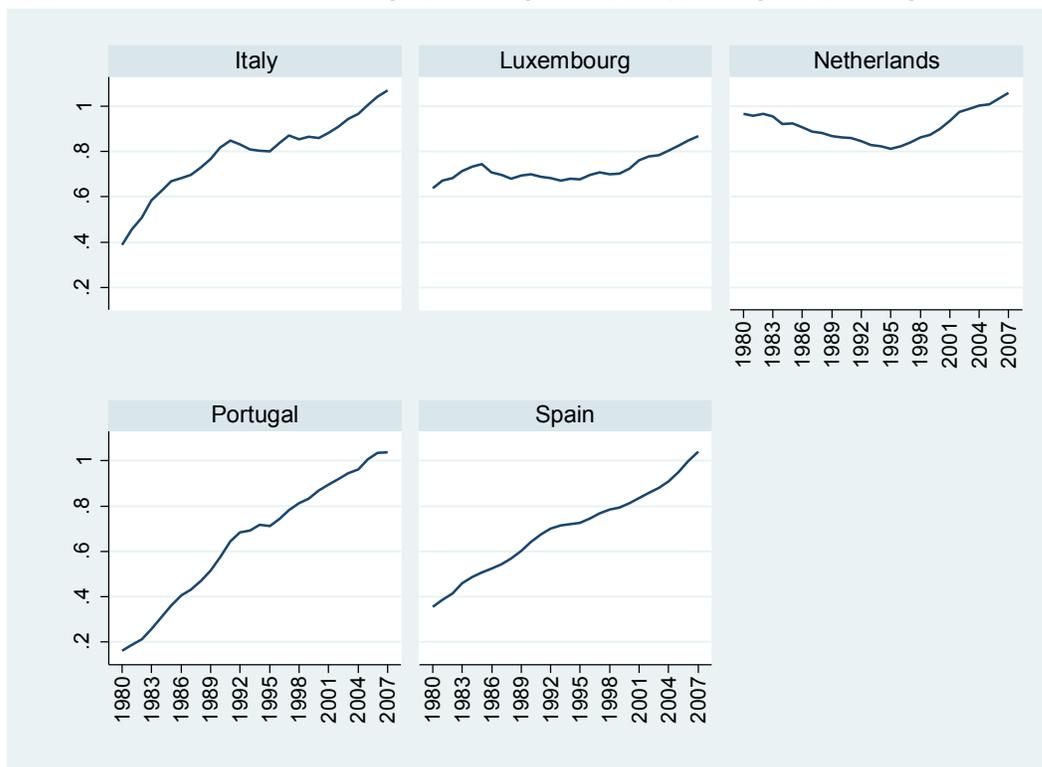
Συχνά, όμως, γίνονται συγκρίσεις σε σχέση με μια χώρα. Για να γίνει αυτό, δεδομένου ότι όλα τα στοιχεία είναι σε ευρώ, απλά διαιρούμε το μοναδιαίο κόστος εργασίας (ULC), όπως υπολογίστηκε με την εξίσωση (2), για μια χώρα με εκείνο της χώρας βάσης, η οποία στην περίπτωση μας τυγχάνει να είναι η Γερμανία.

Οι γραφικές παραστάσεις 2α και 2β δείχνουν το μοναδιαίο κόστος εργασίας των 11 χωρών σε σχέση με εκείνο της Γερμανίας. Τα σχήματα δείχνουν ότι το σχετικό μοναδιαίο κόστος εργασίας στην Ελλάδα, την Ιρλανδία, την Ιταλία, την Πορτογαλία και την Ισπανία έχουν αυξηθεί συστηματικά από το 1980. Μετά το 1995, το μοναδιαίο κόστος εργασίας όλων αυξάνεται έναντι εκείνου της Γερμανίας. Οι μεγαλύτερες αυξήσεις σημειώνονται στην Ελλάδα, την Πορτογαλία, την Ιρλανδία, την Ισπανία και την Ιταλία (με αυτή τη σειρά).

Σχήμα 2α: Μοναδιαίο κόστος εργασίας σε σχέση με της Γερμανίας

Σχήμα 2β: Μοναδιαίο κόστος εργασίας σε σχέση με της Γερμανίας

Source: OECD and authors' estimates

Κλείνουμε αυτό το μέρος της εργασίας με το ερώτημα εάν η Γερμανία θα έπρεπε να είναι το μέτρο σύγκρισης. Οι χώρες του ευρωπαϊκού νότου και η Ιρλανδία συγκρίνονται συχνά με τη Γερμανία όσον αφορά το μοναδιαίο κόστος εργασίας. Ωστόσο, η σύγκριση αυτή είναι προβληματική καθώς το καλάθι των εξαγωγών τους διαφέρει σημαντικά από αυτό της Γερμανίας. Χρησιμοποιώντας ένα σύνολο δεδομένων που καλύπτουν 5107 HS-6ψήφια προϊόντα και 125 χώρες, ο Abdon και οι συνεργάτες του (2010) καταγράφουν την πολυπλοκότητα (ένας συνδυασμός της διαφοροποίησης και της ευρείας διάδοσης του καλαθιού εξαγωγών) σε επίπεδο χώρας και προϊόντος. Η Γερμανία είναι η δεύτερη πιο πολύπλοκη οικονομία στον κόσμο μετά την Ιαπωνία, και η δεύτερη πιο διαφοροποιημένη χώρα μετά την Ιταλία. Η Γερμανία εξάγει 2113 από τα 5107 προϊόντα με φανερό συγκριτικό πλεονέκτημα (η Ιταλία εξάγει 2241 προϊόντα με φανερό συγκριτικό πλεονέκτημα).⁹ Επιπλέον, η Γερμανία κατέχει σημαντικά μερίδια του τομέα των παγκόσμιων εξαγωγών στα κορυφαία δέκα πιο σύνθετα προϊόντα (π.χ., κουμένιο (6,2%), μεθακρυλικό οξύ (31,6%), κοπτικά από καρβίδιο βολφραμίου (14,7%), εργαστήρια εμφάνισης φωτογραφιών και κινηματογράφου (16%), εξαμεθυλενοδιαμίνη (2,9%), ηλεκτρονικές συσκευές μέτρησης και ελέγχου (17,4%), εργαλειομηχανές για την κατεργασία κάθε είδους υλικού με αφαίρεση με λέιζερ ή άλλη δέσμη φωτός ή φωτονίων (17%), προϊόντα έλασης από σίδηρο ή χάλυβα ή άλλο κραματοποιημένο χάλυβα

⁹ Ο αριθμός των προϊόντων που εξάγονται με φανερό συγκριτικό πλεονέκτημα και που αναφέρονται σε αυτή την εργασία είναι ο μέσος όρος τον αριθμό των προϊόντων που η χώρα εξήγαγε με φανερό συγκριτικό πλεονέκτημα κατά τη διάρκεια της περιόδου 2001–07.

(26,8%). Αυτό σημαίνει ότι, αν και αυτά τα προϊόντα είναι εμπορεύσιμα, οι εξαγωγές τους συγκεντρώνονται σε μια πολύ μικρή ομάδα χωρών, στην οποία ανήκει η Γερμανία (μαζί με την Ιαπωνία, τη Σουηδία, την Ελβετία, τις Ηνωμένες Πολιτείες, τη Φινλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο). Πιθανώς οι χώρες αυτές να ασκούν σημαντική επιρροή στην αγορά. Αυτό σημαίνει επίσης ότι η Ιρλανδία, η Ισπανία, η Πορτογαλία και η Ελλάδα δεν ανταγωνίζονται άμεσα με τη Γερμανία σε πολλά προϊόντα που εξάγουν και, ως εκ τούτου, συγκρίνοντας το μοναδιαίο κόστος εργασίας αυτών των χωρών με αυτό της Γερμανίας, και αντλώντας στη συνέχεια συμπεράσματα, είναι μάλλον παραπλανητικό. Η Ιρλανδία, 12η στην κατάταξη της πολυπλοκότητας (εξάγει μόνο 421 προϊόντα με φανερό συγκριτικό πλεονέκτημα), είναι πιο κοντά στις Κάτω Χώρες (κατέχουν τη 13η θέση) και την Τσεχική Δημοκρατία (14η). Η Ισπανία κατέχει την 28η θέση (εξάγει 1747 προϊόντα με φανερό συγκριτικό πλεονέκτημα), και βρίσκεται κοντά στο επίπεδο χωρών όπως η Κορέα (22η), η Ιταλία (24η), το Μεξικό (29ο) ή η Βραζιλία (31η). Η Ελλάδα κατατάσσεται 52η (εξάγει 1060 προϊόντα με φανερό συγκριτικό πλεονέκτημα) και η Πορτογαλία 53η (εξάγει 1188 προϊόντα με φανερό συγκριτικό πλεονέκτημα), κοντά στην Κίνα (51η).

Εάν αυξήσουμε τον αριθμό των εξαγόμενων προϊόντων με φανερό συγκριτικό πλεονέκτημα στα 100 πιο σύνθετα, οι εξαγωγές της Γερμανίας για τα εν λόγω προϊόντα αντιπροσωπεύουν το 18% των παγκόσμιων εξαγωγών, έναντι 0,81% της Ιρλανδίας, 0,89% της Ισπανίας, 0,02% της Ελλάδας, και 0,04% της Πορτογαλίας (βλ. Παράρτημα Πίνακας 1). Τέλος, ενώ οι γερμανικές εξαγωγές συγκεντρώνονται στα πιο πολύπλοκα προϊόντα στην κλίμακα πολυπλοκότητας (τα 100 πιο σύνθετα προϊόντα αντιπροσωπεύουν το 7,93% των συνολικών εξαγωγών της χώρας), και καθώς το επίπεδο πολυπλοκότητας μειώνεται, τα μερίδια αγοράς γίνονται μικρότερα (η λιγότερο πολύπλοκη ομάδα εξαγωγικών προϊόντων αντιπροσωπεύει το 3,5% των Γερμανικών εξαγωγών). Στην περίπτωση της Ελλάδας και της Πορτογαλίας, οι εξαγωγές τους συγκεντρώνονται στις λιγότερο πολύπλοκες κατηγορίες (το 33,1% και το 21,7%, αντίστοιχα, των συνολικών εξαγωγών τους ανήκουν στις λιγότερο πολύπλοκες κατηγορίες προϊόντων), και τα μερίδια των εξαγωγών τους (με βάση το επίπεδο πολυπλοκότητας) είναι παρόμοια με εκείνα της Κίνας (βλ. Παράρτημα Πίνακας 2). Αν η Κίνα ήταν το κατάλληλο μέτρο σύγκρισης, τότε ίσως η κατάσταση των ευρωπαϊκών χωρών θα ήταν πολύ χειρότερη.

Πιστεύουμε ότι εδώ βρίσκεται το πραγματικό πρόβλημα των περιφερειακών χωρών της ευρωζώνης. Η έλλειψη της ανταγωνιστικότητάς τους έναντι της Γερμανίας δεν οφείλεται στο γεγονός ότι το κόστος της παραγωγής των προϊόντων τους κοστίζει πολύ (τα μισθολογικά τους επίπεδα είναι σημαντικά χαμηλότερα από αυτά της Γερμανίας), ή ότι δεν έχει αυξηθεί η παραγωγικότητα της εργασίας. Το πρόβλημα είναι ότι έχουν κολλήσει σε μέσα επίπεδα τεχνολογίας και έχουν παγιωθεί. Η μείωση των μισθών δεν θα έλυσε το πρόβλημα.

3. Μοναδιαίο κόστος εργασίας και εισοδηματική κατανομή

Η εξίσωση (2) μπορεί να διατυπωθεί ως εξής:

$$ULC = \frac{w_n}{(VA_n/P)/L} = \left(\frac{w_n L}{VA_n} \right) P = \left(\frac{\text{Total labor Compensation}}{VA_n} \right) P = s_i^n * P \quad (3)$$

Αυτό δείχνει ότι το συνολικό μοναδιαίο κόστος εργασίας δεν είναι τίποτα περισσότερο από το μερίδιο της εργασίας στην οικονομία (μη μοναδιαίου μεγέθους), s_i^n πολλαπλασιαζόμενο επί του αποπληθωριστή τιμών (επίσης μη μοναδιαίου μεγέθους). Αυτό συμβαίνει διότι:

$$\begin{aligned} VA_n &\equiv W_n + \Pi_n \equiv w_n L + r_n K \\ 1 &\equiv \left(\frac{w_n L}{VA_n} \right) + \left(\frac{r_n K}{VA_n} \right) \equiv s_i^n + s_k^n \end{aligned} \quad (4)$$

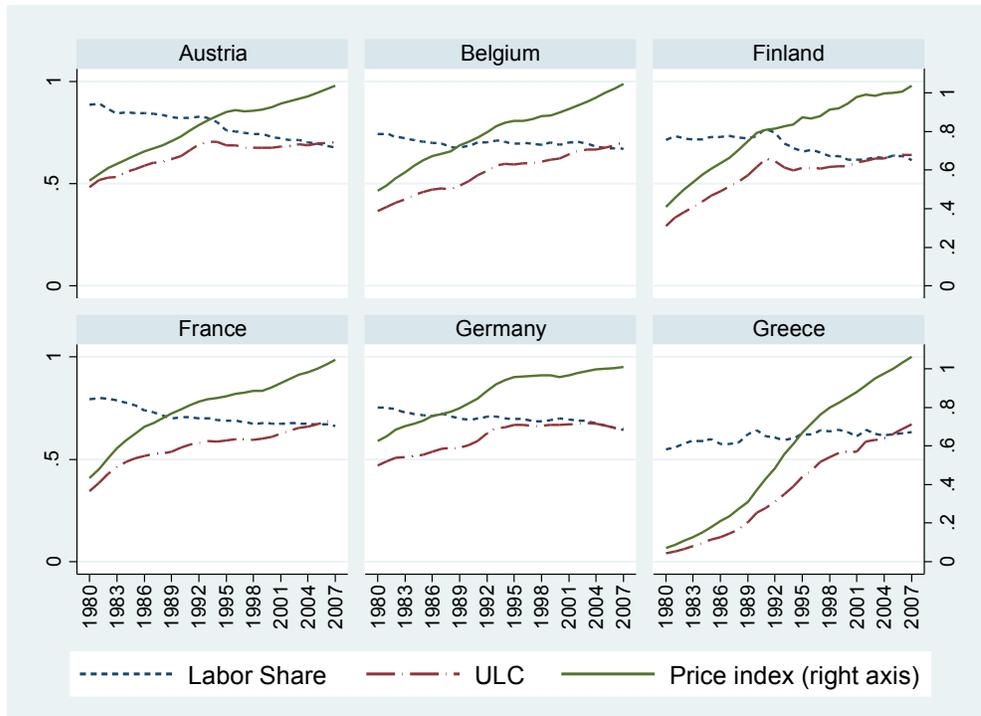
όπου, VA_n είναι η ονομαστική προστιθέμενη αξία και ισούται με τη συνολική ονομαστική αποζημίωση της εργασίας (W_n) συν το σύνολο των κερδών (Π_n). Το W_n μπορεί να εκφραστεί ως το προϊόν του μέσου ονομαστικού επιπέδου μισθών (w_n) και του αριθμού των εργαζομένων (L), και τα συνολικά κέρδη μπορεί να εκφραστούν ως το προϊόν του εκ των υστέρων ονομαστικού ποσοστού κέρδους (m) επί του μετοχικού κεφαλαίου (K). $s_i^n \equiv (w_n L / VA_n)$ είναι το μερίδιο της εργασίας στο συνολικό προϊόν (και τα δύο σε ονομαστικούς όρους) και $s_k^n \equiv (r_n K / VA_n)$ είναι το μερίδιο του κεφαλαίου στη συνολικό προϊόν (και τα δύο σε ονομαστικούς όρους). Εξ ορισμού, κάνουν 1. Αυτό σημαίνει ότι μια συζήτηση για το συνολικό μοναδιαίο κόστος εργασίας συνεπάγεται αυτόματα μια συζήτηση για τη λειτουργική κατανομή του εισοδήματος.¹⁰

Οι γραφικές παραστάσεις 3α και 3β δείχνουν τις δύο συνιστώσες του συνολικού μοναδιαίου κόστους εργασίας, δηλαδή το μερίδιο της εργασίας και τον αποπληθωριστή τιμών για τις 12 χώρες. Τα σχήματα δείχνουν ότι μεταξύ 1980 και 2007, το μερίδιο της εργασίας μειώθηκε στην Αυστρία, τη Φινλανδία, τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ιρλανδία, την Ιταλία, το Λουξεμβούργο, στις Κάτω Χώρες, και την Ισπανία. Αυτό σημαίνει ότι σε αυτές τις εννέα χώρες, το μερίδιο του κεφαλαίου στη συνολική προστιθέμενη αξία αυξήθηκε. Στο Βέλγιο και την Πορτογαλία έχει παραμείνει σχεδόν σταθερό. Μόνο στην

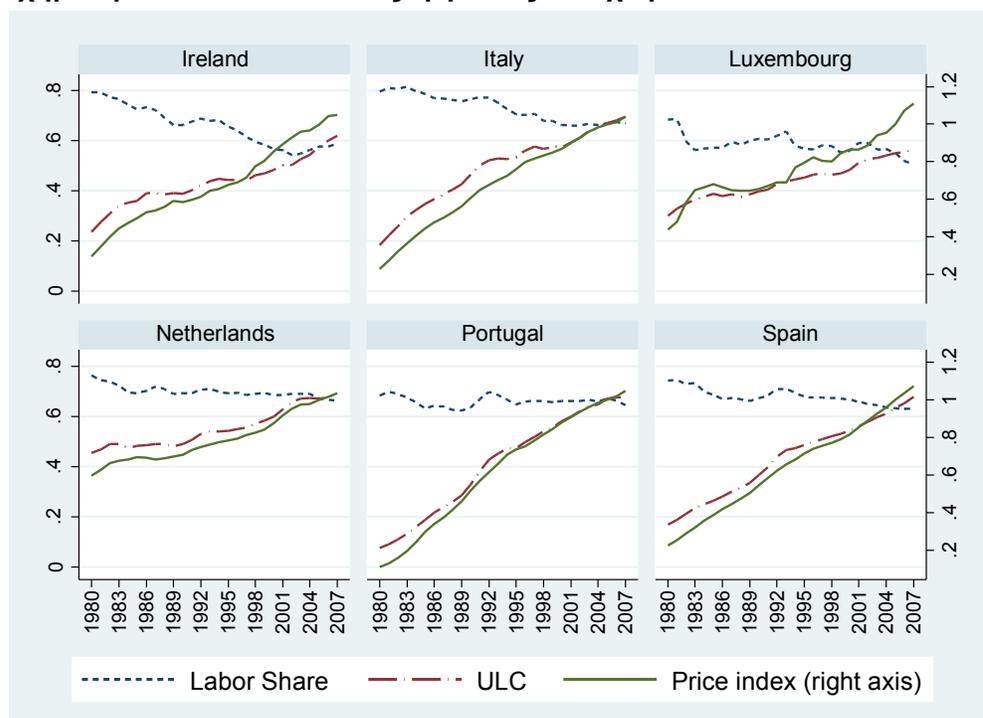
¹⁰ Η βάση δεδομένων του ΟΟΣΑ σημειώνει ότι, «η διαίρεση του συνολικού κόστους εργασίας με την ονομαστική ποσότητα του προϊόντος αναφέρεται μερικές φορές ως το πραγματικό μοναδιαίο κόστος εργασίας—δεδομένου ότι είναι ισοδύναμο με ένα αποπληθωρισμένο μοναδιαίο κόστος εργασίας, όπου ο αποπληθωριστής που χρησιμοποιείται είναι ο αποπληθωριστής ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές για την οικονομική δραστηριότητα (π.χ., στον τομέα) υπό εξέταση». Διαθέσιμη στο <http://stats.oecd.org/mei/default.asp?lang=e&subject=19>. Θεωρούμε ότι αυτή η αναφορά είναι κάπως παραπλανητική, διότι συγχέει τον αναγνώστη με την πιθανότητα ότι το μοναδιαίο κόστος εργασίας μπορεί να υπολογιστεί και να αναλυθεί σε «πραγματικούς» όρους, και επειδή αγνοεί τις επιπτώσεις για τη λειτουργική κατανομή του εισοδήματος.

Ελλάδα εμφανίζει ανοδική τάση το μερίδιο εργασίας (η αναλογία του 2007 προς τις τιμές του 1980 είναι 1,15. Η Ελλάδα ξεκίνησε το 1980 με το χαμηλότερο μερίδιο εργασίας στο σύνολο των 12 χωρών, κάτω από το 0,6.). Από την άλλη μεριά, οι 12 αποπληθωριστές τιμών εμφανίζουν μια ανοδική τάση η οποία αντισταθμίζει τη σταθερότητα ή τη μείωση του μεριδίου εργασίας. Αυτό δείχνει ότι, εκτός από την Ελλάδα, η συνολική ανοδική τάση του μοναδιαίου κόστους εργασίας που φαίνεται στο σχήμα 1 είναι αποκλειστικά το αποτέλεσμα της αύξησης του αποπληθωριστή τιμών.

Σχήμα 3α: Μοναδιαίο κόστος εργασίας ανά χώρα

Σχήμα 3β: Μοναδιαίο κόστος εργασίας ανά χώρα

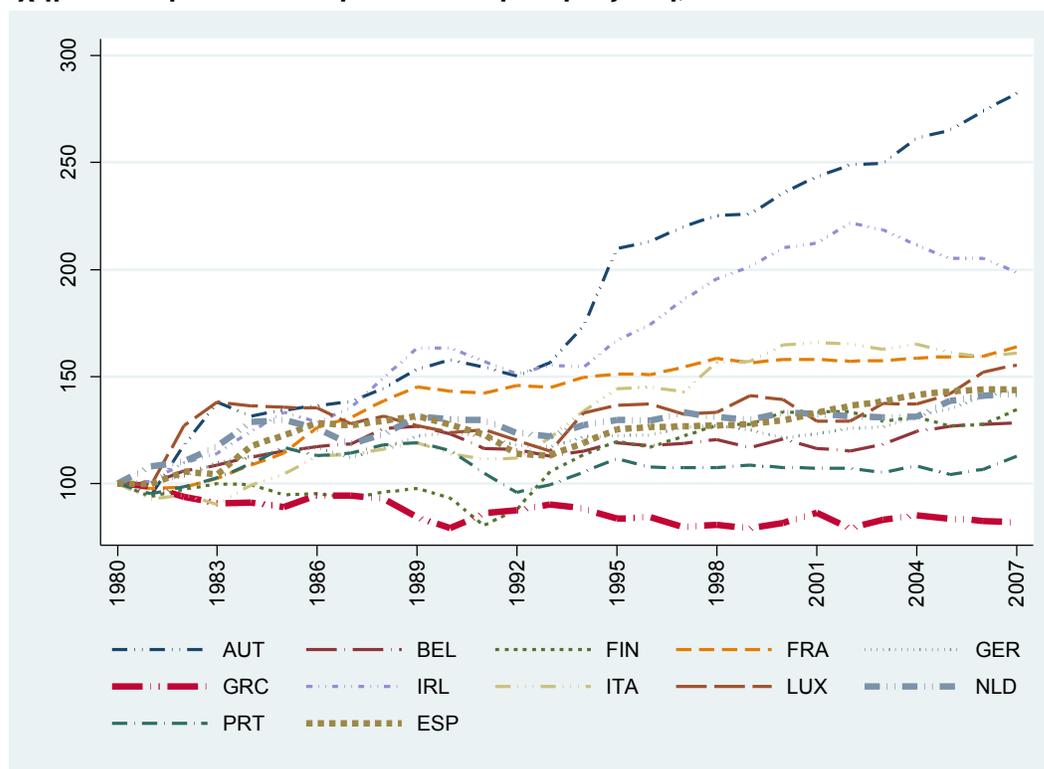
Source: OECD and authors' estimates

Σημείωση: Το μερίδιο εργασίας και το μοναδιαίο κόστος εργασίας εμφανίζονται στην αριστερή πλευρά του άξονα. Ο δείκτης τιμών είναι στα δεξιά.

Γιατί έχει σημασία αυτή η συζήτηση; Πρώτα απ' όλα, υπάρχει ένα θέμα ερμηνείας. Ενώ είναι φανερό τι μετράει το μοναδιαίο κόστος εργασίας στο επίπεδο της επιχείρησης, τα πράγματα είναι πολύ λιγότερο ξεκάθαρα στο συνολικό επίπεδο. Δεδομένου ότι το μοναδιαίο κόστος εργασίας αφορά το μερίδιο εργασίας της οικονομίας, οι κανονιστικές δηλώσεις για την ανάγκη να περιοριστούν οι αυξήσεις του μοναδιαίου κόστους εργασίας προκειμένου να διατηρηθεί η ανταγωνιστικότητα συνεπάγεται αναπόφευκτη αύξηση στο μερίδιο του κεφαλαίου. Εκτός από την Ελλάδα, όπου το μερίδιο του κεφαλαίου έχει μειωθεί, το σχήμα 4 δείχνει μια γενικευμένη αύξηση αυτού του μεριδίου. Στην περίπτωση της Αυστρίας, σχεδόν τριπλασιάστηκε κατά την περίοδο που αναλύσαμε. Αυτό έχει σημαντικές μακροοικονομικές επιπτώσεις, που θα τις αναλύσουμε στο τμήμα 5.¹¹

¹¹ Αυτό ισχύει σε κάθε επίπεδο συγκεντρωτικών στοιχείων—σε εθνικό επίπεδο, σε τομεακό επίπεδο, στο επίπεδο της βιομηχανίας ή των επιχειρήσεων. Δεν περιλαμβάνει καμία υπόθεση σχετικά με τη διάρθρωση της παραγωγής ή τη φύση των αγορών.

Σχήμα 4: Μεριδία του κεφαλαίου στην ευρωζώνη, 1980–2007

Source: OECD and authors' estimates

Όλο αυτό συνεπάγεται ότι αν το μοναδιαίο κόστος εργασίας προσφέρει ένα μέτρο της ανταγωνιστικότητας από την «εργατική πλευρά», δεν υπάρχει κανένας λόγος γιατί να μην μπορούσε κανείς να υπολογίσει ένα παράλληλο μέτρο της ανταγωνιστικότητας από την «πλευρά του κεφαλαίου». Μπορούμε να το ονομάσουμε μοναδιαίο κόστος κεφαλαίου, και υπολογίζεται ως η αναλογία του ονομαστικού ποσοστού κέρδους προς την παραγωγικότητα του κεφαλαίου. Αυτό πρέπει να είναι ίσο με το προϊόν του μεριδίου του κεφαλαίου σε συνολική προστιθέμενη αξία πολλαπλασιαζόμενο επί του αποπληθωριστή τιμών. Δηλαδή:

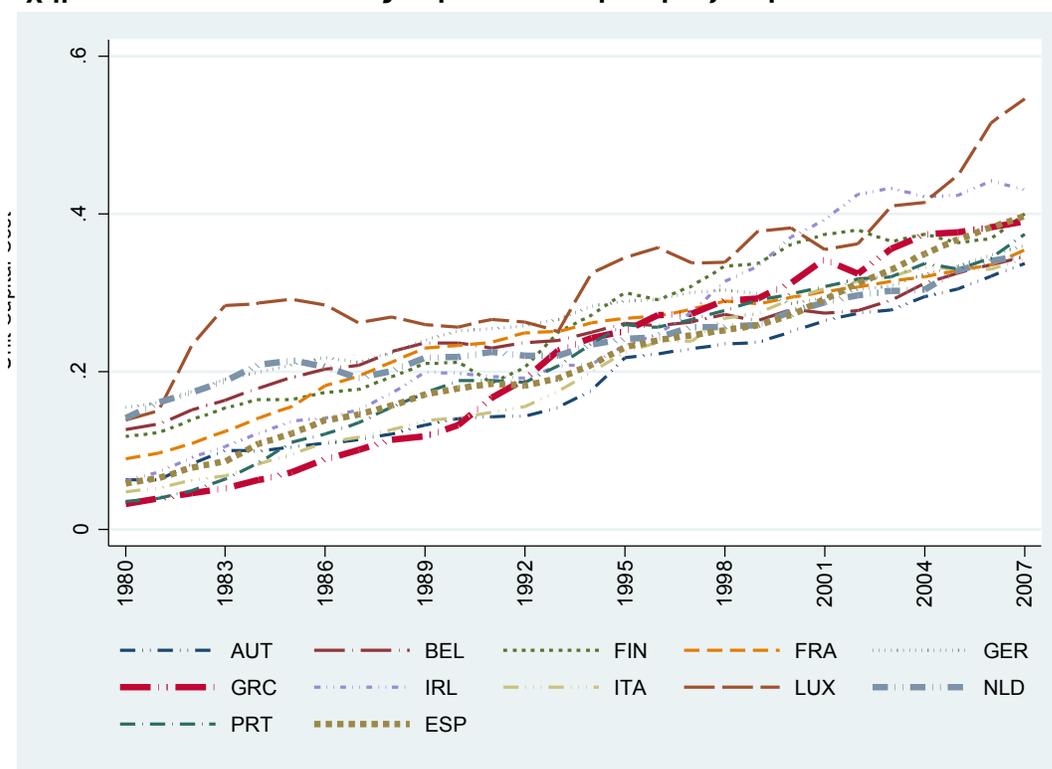
$$UKC = \frac{r_n}{(VA_n / P) / K} = \left(\frac{r_n K}{VA_n} \right) P = \left(\frac{\text{Total capital compensation}}{VA_n} \right) P = s_k^n * P \quad (5)$$

όπου, UKC είναι το μοναδιαίο κόστος κεφαλαίου, r_n είναι το εκ των υστέρων ονομαστικό ποσοστό κέρδους, VA_n είναι η ονομαστική προστιθέμενη αξία, και K είναι το απόθεμα κεφαλαίου.

Το σχήμα 5 δείχνει ότι το μοναδιαίο κόστος κεφαλαίου αυξήθηκε σε όλες τις χώρες της ευρωζώνης. Ο Marquetii (2003) τεκμηρίωσε ότι, μακροπρόθεσμα, η παραγωγικότητα του κεφαλαίου εμφανίζει μια πτωτική τάση. Επιπλέον, ο Glynn (1997) έδειξε ότι τα ποσοστά κέρδους εμφανίζουν επίσης μια μακροπρόθεσμη πτωτική τάση. Αυτό σημαίνει ότι η αύξηση του μοναδιαίου κόστους κεφαλαίου είναι το αποτέλεσμα μιας ταχύτερης μείωσης της παραγωγικότητας του κεφαλαίου σε σχέση με το ποσοστό κέρδους.

Δεδομένου ότι τόσο το εργατικό κόστος ανά μονάδα προϊόντος όσο και το κόστος κεφαλαίου είναι μέτρα της δομής του κόστους, το βασικό ερώτημα είναι το εξής: ποιο από τα δύο έχει αυξηθεί γρηγορότερα; Το μοναδιαίο κόστος εργασίας μεταφέρει το βάρος της προσαρμογής προς τους εργαζόμενους. Ο πίνακας 1 δείχνει την αύξηση του μοναδιαίου κόστους εργασίας και του μοναδιαίου κόστους κεφαλαίου και για τις 12 χώρες, για ολόκληρη την περίοδο 1980–2007 και για την υποπερίοδο 1995–2007. Τα αποτελέσματα είναι πολύ ξεκάθαρα. Σε όλες τις χώρες, εκτός από την Ελλάδα, το μοναδιαίο κόστος κεφαλαίου αυξήθηκε ταχύτερα από το μοναδιαίο κόστος εργασίας. Η διαφορά μεταξύ των δύο μεταβλητών ποικίλλει από χώρα σε χώρα, αλλά τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η «απώλεια ανταγωνιστικότητας» από ορισμένες χώρες της ευρωζώνης δεν είναι μόνο θέμα αύξησης των ονομαστικών μισθών ταχύτερα από την παραγωγικότητα της εργασίας. Σε όλες τις χώρες, τα ονομαστικά ποσοστά κέρδους μειώθηκαν με βραδύτερο ρυθμό σε σχέση με την παραγωγικότητα του κεφαλαίου.

Σχήμα 5: Μοναδιαίο κόστος κεφαλαίου στην ευρωζώνη

Source: OECD and authors' estimates

Πίνακας 1: Μοναδιαίο κόστος εργασίας και μοναδιαίο κόστος κεφαλαίου στην ευρωζώνη για το 2007 σε σχέση με τα αντίστοιχα επίπεδα του 1980 και του 1995

Country	<i>2007 relative to 1980</i>		<i>2007 relative to 1995</i>	
	ULC	UKC	ULC	UKC
Austria	1.46	5.39	1.02	1.55
Belgium	1.92	2.73	1.18	1.32
Finland	2.18	3.41	1.11	1.33
France	2.02	3.98	1.17	1.32
Germany	1.38	2.33	0.97	1.24
Greece	17.06	12.10	1.61	1.55
Ireland	2.63	7.02	1.40	1.85
Italy	3.80	7.26	1.30	1.53
Luxembourg	1.88	3.93	1.25	1.58
Netherlands	1.51	2.47	1.27	1.44
Portugal	8.94	10.71	1.42	1.44
Spain	4.04	6.85	1.40	1.72

Source: OECD and authors' estimates

Δεύτερον, το πρόβλημα με τη χρήση του μοναδιαίου κόστους εργασίας ως μεταβλητή της πολιτικής είναι ότι το ζήτημα της ανταγωνιστικότητας εξετάζεται από τη σκοπιά της επιχείρησης. Οι εργαζόμενοι νοιάζονται για το μοναδιαίο κόστος εργασίας διότι διακυβεύεται η βιωσιμότητα της επιχείρησης, αλλά επίσης ενδιαφέρονται για το πραγματικό επίπεδο του μισθού τους—δηλαδή, την αγοραστική δύναμη του μισθού τους στη διάρκεια του χρόνου—και όχι για το μοναδιαίο κόστος εργασίας της επιχείρησης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι αναλύσεις του μοναδιαίου κόστους εργασίας και των πραγματικών μισθών να μεταφέρουν μερικές φορές διαφορετικά μηνύματα τα οποία ερμηνεύονται διαφορετικά από τις επιχειρήσεις και τους εργαζομένους.

Είναι πιθανό ότι και οι δύο μεταβλητές κινούνται με τέτοιο τρόπο ώστε τόσο οι επιχειρήσεις όσο και οι εργαζόμενοι να θεωρούν ότι η θέση τους χειροτερεύει (π.χ., το μοναδιαίο κόστος εργασίας να αυξάνεται και οι πραγματικοί μισθοί να είναι στάσιμοι ή ακόμη και να μειώνονται), ή ότι η μία μεταβλητή κινείται ευνοϊκά για την αντίστοιχη ομάδα, ενώ η άλλη μεταβλητή έχει δυσμενή εξέλιξη. Όταν συμβαίνει αυτό, μια σύγκρουση μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας είναι αναπόφευκτη. Αυτό πιθανότατα συμβαίνει σε πολλές χώρες σήμερα.

Ποια είναι η εξέλιξη των πραγματικών μισθών στην ευρωζώνη από το 1980; Δεδομένου ότι δεν έχουμε διαθέσιμα στοιχεία για τους πραγματικούς μισθούς πριν από το 1995, έχουμε χρησιμοποιήσει την πραγματική μέση αποζημίωση για την εργασία (ALC) και υποθέτουμε ότι οι πραγματικοί μισθοί ακολουθούν το ίδιο πρότυπο με το πραγματικό ALC διότι οι μισθοί αποτελούν ένα σημαντικό συστατικό του ALC. Η παραγωγικότητα της εργασίας υπολογίζεται ως το πραγματικό προϊόν (ακαθάριστη προστιθέμενη αξία) διαιρούμενη δια του συνολικού αριθμού των εργαζομένων. Η πραγματική μέση αποζημίωση για την εργασία (πραγματικό ALC) προκύπτει διαιρώντας την ονομαστική μέση αποζημίωση για την εργασία δια του δείκτη τιμών καταναλωτή (CPI). Τα στοιχεία σχετικά με το ονομαστικό μέσο ποσό της αποζημίωσης της εργασίας και την παραγωγικότητα της εργασίας είναι για το σύνολο της οικονομίας και έχουν αντληθεί από τον ΟΟΣΑ.

Ο Πίνακας 2 παρέχει μια σύγκριση ανάμεσα στην πραγματική μέση αποζημίωση για την εργασία (ALC) και το μοναδιαίο κόστος εργασίας (ULC). Σε όλες τις χώρες για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία, βλέπουμε ότι κατά τη διάρκεια της περιόδου 1980–2007, το μοναδιαίο κόστος εργασίας αυξήθηκε γρηγορότερα από την πραγματική μέση αποζημίωση για την εργασία. Αυτό ισχύει επίσης για την υποπερίοδο 1995–2007, με εξαίρεση την Αυστρία και τη Φινλανδία.

Πίνακας 2: Πραγματικό μέσο όρο αποζημίωσης της εργασίας και μοναδιαίο κόστος εργασίας

<i>Relative to 1980=100</i>			<i>Relative to 1995=100</i>		
Country	Real ALC	ULC	Country	Real ALC	ULC
Austria	1.257	1.457	Austria	1.025	1.025
Belgium	1.293	1.915	Belgium	1.089	1.185
Finland	1.715	2.184	Finland	1.219	1.110
France	1.263	2.024	France	1.129	1.174
Germany	1.102	1.382	Germany	0.951	0.972
Greece		17.056	Greece	1.370	1.612
Ireland		2.627	Ireland	1.299	1.397
Italy	1.232	3.802	Italy	1.021	1.302
Luxembourg		1.880	Luxembourg	1.128	1.247
Netherlands	1.076	1.513	Netherlands	1.127	1.265
Portugal		8.936	Portugal	1.178	1.419
Spain	1.212	4.038	Spain	1.005	1.395

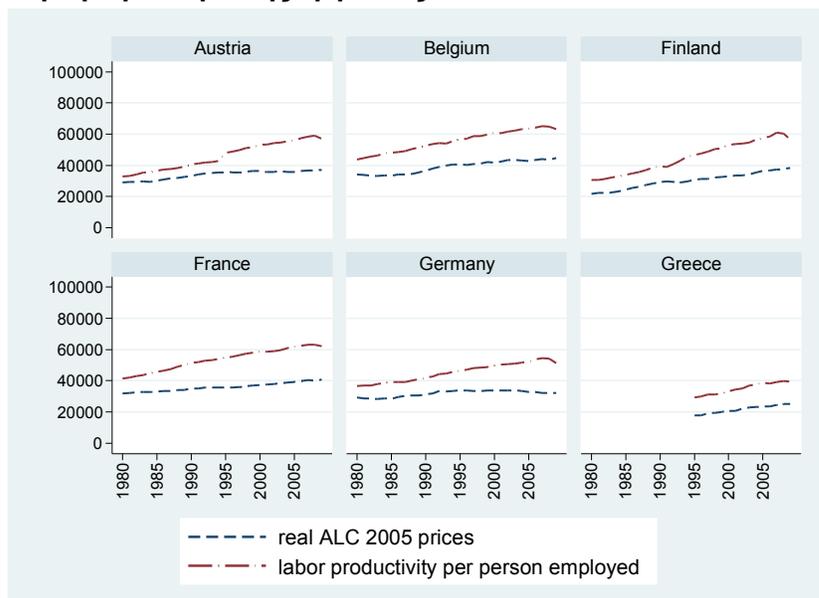
Οι γραφικές παραστάσεις 6α και 6β εμφανίζουν τα επίπεδα των πραγματικών μισθών και την παραγωγικότητα της εργασίας για τις 12 χώρες. Τα στοιχεία δείχνουν ότι σε όλες τις χώρες, εκτός από την Ελλάδα και την Πορτογαλία, η παραγωγικότητα της εργασίας αυξήθηκε ταχύτερα.¹² Σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως αυτές της Γερμανίας και της Ολλανδίας, η διαφορά είναι πολύ μεγάλη. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι δύο αυτές χώρες κατέγραψαν τη μικρότερη αύξηση πραγματικών μισθών κατά τη διάρκεια της περιόδου 1980–2007: η αναλογία στις τιμές της πραγματικής μέσης αποζημίωσης για την εργασία μεταξύ 2007 και 1980 είναι 1,10 και 1,07, αντίστοιχα (το οποίο μεταφράζεται σε μια πολύ μικρή μέση ετήσια αύξηση της τάξης του 0,36% και 0,27%, αντίστοιχα).¹³ Για τη συνολική περίοδο, οι μεγαλύτερες αυξήσεις στην παραγωγικότητα της εργασίας πραγματοποιήθηκαν στην Ιρλανδία. Τέλος, σημειώνουμε ότι στις περιπτώσεις της Ελλάδας και της Πορτογαλίας, ενώ αληθεύει ότι τόσο η πραγματική όσο και η ονομαστική μέση αποζημίωση της εργασίας αυξήθηκε ταχύτερα από την παραγωγικότητα της εργασίας κατά τη διάρκεια της περιόδου 1995–2007, η παραγωγικότητα της εργασίας αυξήθηκε σημαντικά, ειδικά στην Ελλάδα, η οποία κατέγραψε τη δεύτερη υψηλότερη αύξηση (μετά την Ιρλανδία), με μια αναλογία των τιμών μεταξύ 2007–1995 της τάξης του 1,33, η οποία είναι υψηλότερη από εκείνες που σημειώθηκαν στην Ολλανδία (1,16) και τη Γερμανία (1,17) για την ίδια περίοδο.¹⁴

¹² Για την Ελλάδα, την Ιρλανδία, το Λουξεμβούργο, και την Πορτογαλία, η σύγκριση είναι για μικρότερο χρονικό διάστημα λόγω έλλειψης στοιχείων και από τις δύο μεταβλητές για την πλήρη περίοδο.

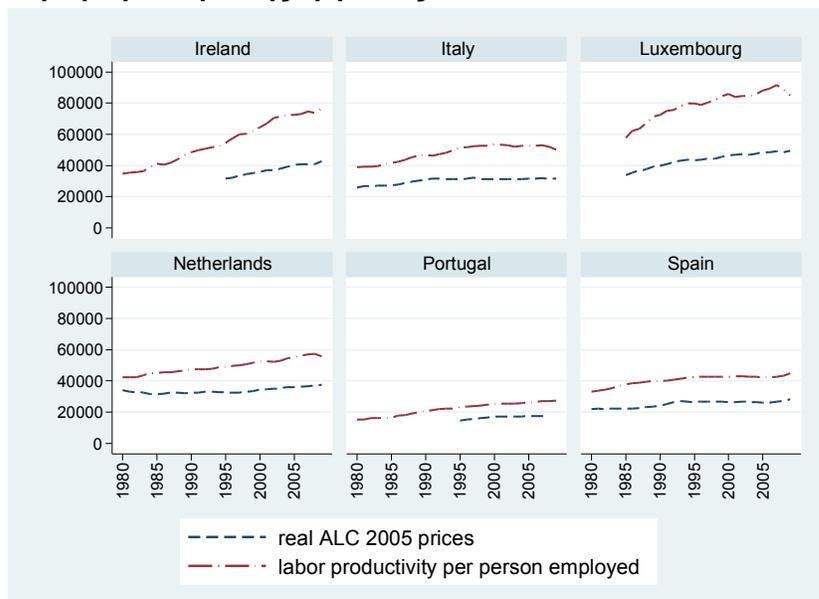
¹³ Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η Γερμανία έχει καταγράψει μικρές αυξήσεις και στους πραγματικούς μισθούς και στην παραγωγικότητα. Το φθινό εργατικό δυναμικό από την Ανατολική Ευρώπη βοήθησε στον περιορισμό του κόστους.

¹⁴ Πρέπει να προσθέσουμε ότι η σύγχυση μεταξύ των εξισώσεων (1) και (2) στην αρχή της ενότητας 2 επηρεάζει τις συζητήσεις πολιτικής για τον πληθωρισμό. Για παράδειγμα, ο Posner (2010) μειώνει τον πληθωρισμό στο Ηνωμένο Βασίλειο για το τέταρτο τρίμηνο της ετήσιας αύξησης στο μοναδιαίο κόστος εργασίας και υποστηρίζει ότι η εμπειρική κανονικότητα για την οικονομία του Ηνωμένου Βασιλείου είναι ότι το μοναδιαίο κόστος εργασίας αποτελεί σημαντικό εργαλείο πρόγνωσης του πληθωρισμού. Αυτό δεν αποτελεί έκπληξη, δεδομένου ότι η εξίσωση (3) πιο πάνω δείχνει ότι, από την κατασκευή του, ο αποπληθωριστής της οικονομίας (ο καταναλωτικός δείκτης τιμών και ο συνολικός αποπληθωριστής της οικονομίας συσχετίζονται σε μεγάλο βαθμό) είναι ένα στοιχείο του συνολικού μοναδιαίου κόστους εργασίας, υπό την έννοια ότι το συνολικό μοναδιαίο κόστος εργασίας δεν μπορεί να υπολογιστεί ανεξάρτητα από τον αποπληθωριστή. Η εξίσωση (3) για τους ρυθμούς ανάπτυξης είναι $ULC = s + P$. Στο βαθμό που το μερίδιο της εργασίας δεν διαφοροποιείται πολύ από τη μία περίοδο στην άλλη (δηλαδή, ο ρυθμός ανάπτυξης είναι κοντά στο μηδέν), μια μείωση του πληθωρισμού στο ρυθμό αύξησης του μοναδιαίου κόστους εργασίας θα πρέπει να ταιριάζει αρκετά καλά, με τον συντελεστή κοντά στη μονάδα. Η απόκλιση από την μονάδα θα οφείλεται στο ότι η μείωση του πληθωρισμού δεν συμπεριέλαβε το μερίδιο της εργασίας. Είναι προφανές από την εξίσωση (1) ότι το πρόβλημα αυτό δεν θα εμφανιστεί με τα φυσικά δεδομένα καθώς οι τιμές δεν εμφανίζονται στον τρόπο διατύπωσης του μοναδιαίου κόστους εργασίας.

Σχήμα 6α: Πραγματική μέση αποζημίωση για την εργασία και την παραγωγικότητα της εργασίας

Σχήμα 6β: Πραγματική μέση αποζημίωση για την εργασία και την παραγωγικότητα της εργασίας

Source: OECD and authors' estimates

4. Η σχέση μεταξύ μοναδιαίου κόστους εργασίας στο επίπεδο της επιχείρησης και συνολικού μοναδιαίου κόστους εργασίας

Ενώ είναι προφανές ότι οι επιχειρήσεις εμπλέκονται σε μια προσπάθεια ανταγωνισμού προκειμένου να μειώσουν το μοναδιαίο κόστος εργασίας (ευρώ ανά μολύβι), οι χώρες δεν εμπλέκονται σε μια παρόμοια διαδικασία προσπαθώντας να μειώσουν το μερίδιο της εργασίας στην οικονομία τους, τουλάχιστον όχι συνειδητά, αν και τελικά οδηγεί ακριβώς σε αυτό το κάλεσμα για τη μείωση του μοναδιαίου κόστους εργασίας. Παρ' όλα αυτά, θα μπορούσε κανείς να αναρωτηθεί εάν το συνολικό μοναδιαίο κόστος εργασίας αποτελεί μια καλή προσέγγιση για τον υπολογισμό του μέσου όρου του μοναδιαίου κόστους εργασίας για τις επιμέρους επιχειρήσεις. Εάν η απάντηση είναι ναι, τότε θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στις συζητήσεις για την ανταγωνιστικότητα. Εάν η απάντηση είναι όχι, θα πρέπει να αναρωτηθούμε πραγματικά για το πόσο παραπλανητική είναι αυτή η προσέγγιση! Μπορούμε να ξαναδιατυπώσουμε το συνολικό μερίδιο της εργασίας ως το σταθμισμένο μέσο όρο του μεριδίου της εργασίας εκ μέρους των επιχειρήσεων ως εξής:

$$s_l^n = \sum_{i=1}^k \left[\left(\frac{p^i q^i}{\sum_{i=1}^k p^i q^i} \right) * s_l^i \right] = \sum_{i=1}^k \phi^i * s_l^i \quad (6)$$

όπου ϕ^i είναι η προστιθέμενη αξία του μεριδίου της επιχείρησης i στη συνολική προστιθέμενη αξία, και s_l^i είναι το μερίδιο της εργασίας στην προστιθέμενη αξία της επιχείρησης. Επιπλέον, υπενθυμίζουμε ότι s_l^i είναι η αναλογία της αποζημίωσης της εργασίας στην επιχείρηση i στην προστιθέμενη αξία της επιχείρησης i . Δηλαδή

$$s_l^i = \frac{w_i l_i}{p_i q_i} = \frac{ulc_i}{p_i} \quad (7)$$

όπου, w_i είναι το μέσο ποσό της αποζημίωσης της εργασίας στην επιχείρηση i , l_i είναι ο αριθμός των εργαζομένων στην επιχείρηση i , p_i είναι η τιμή που χρεώνεται από την εταιρία i , q_i είναι η ποσότητα που παράγεται από την εταιρία i , και ulc_i είναι το μοναδιαίο κόστος εργασίας της επιχείρησης i . Η εξίσωση (7) δείχνει ότι το μερίδιο εργασίας της επιχείρησης ισούται με το μοναδιαίο κόστος εργασίας της διαιρούμενο με την τιμή πώλησης.

Συνδυάζοντας τις εξισώσεις (3), (6), και (7), το συνολικό μοναδιαίο κόστος εργασίας (ULC) μπορεί να διατυπωθεί ως εξής:

$$ULC = s_l^n * P = \left[\sum_{i=1}^k \left\{ \left(\frac{p_i q_i}{\sum_{i=1}^k p_i q_i} \right) * s_l^i \right\} \right] * P = \left(\sum_{i=1}^k \phi^i * s_l^i \right) * P = \left(\sum_{i=1}^k \phi^i * \left(\frac{w_i l_i}{p_i q_i} \right) \right) * P = \left(\sum_{i=1}^k \phi^i * \left(\frac{ulc_i}{p_i} \right) \right) * P \quad (8)$$

Δηλαδή, ως το γινόμενο του συνολικού ποσοστού του μεριδίου εργασίας της επιχείρησης πολλαπλασιαζόμενο επί του αποπληθωριστή τιμών στο σύνολο της οικονομίας. Το μερίδιο εργασίας της επιχείρησης μπορεί να διατυπωθεί ως η αναλογία του μοναδιαίου κόστους εργασίας διαιρούμενη με τη τιμή μονάδας που χρεώνεται. Η εξίσωση (8) δείχνει ότι, πράγματι, το συνολικό μοναδιαίο κόστος εργασίας εσωκλείει το μοναδιαίο κόστος εργασίας της επιχείρησης. Ωστόσο, το πρώτο δεν είναι απλά ένα σταθμισμένο μέσο όρο του δεύτερου, δηλαδή, $ULC \neq \left(\sum_{i=1}^k \phi^i * ulc_i \right)$, καθώς υπάρχουν δύο άλλες μεταβλητές που πρέπει να ληφθούν υπόψη: (i) ο συνολικός αποπληθωριστής τιμών (P), και (ii) η τιμή που χρεώνεται από κάθε επιχείρηση (P_i).

Ας υποθέσουμε ότι ολόκληρη η οικονομία μπορεί να χωριστεί σε δύο τομείς: εμπορεύσιμους (T) και μη εμπορεύσιμους (NT). Μπορούμε να διατυπώσουμε την εξίσωση (8) ως εξής:

$$ULC = s_l^n * P = (\phi_T * s_l^T + \phi_{NT} * s_l^{NT}) * P \quad (9)$$

Όπου, ϕ_T και ϕ_{NT} αποτελούν το μερίδιο της προστιθέμενης αξίας των δύο τομέων. Έτσι, η εξίσωση (8) μετατρέπεται ως εξής:

$$ULC = s_l^n * P = \left[\phi_T * \left(\frac{ulc_T}{P_T} \right) + \phi_{NT} * \left(\frac{ulc_{NT}}{P_{NT}} \right) \right] * P \quad (10)$$

Όπως είδαμε νωρίτερα, συνολικό μοναδιαίο κόστος εργασίας αυξήθηκε και στις 12 χώρες, και αυτό οφείλεται στην αύξηση του συνολικού αποπληθωριστή τιμών (P), ενώ το συνολικό μερίδιο της εργασίας μειώθηκε ή παρέμεινε σταθερό στις 11 από τις 12 χώρες. Η μεταβολή του συνολικού μεριδίου της εργασίας σε αυτό το σενάριο των δύο τομέων της οικονομίας διατυπώνεται ως εξής:

$$\Delta s_l^n = \Delta \phi_T * s_l^T + \Delta \phi_{NT} * s_l^{NT} + \phi_T * \Delta s_l^T + \phi_{NT} * \Delta s_l^{NT} \quad (11)$$

όπου το Δ αντιπροσωπεύει τη μεταβολή της μεταβλητής. Τι πειστικές εξηγήσεις υπάρχουν για τη μείωση του συνολικού μεριδίου της εργασίας; Η εξίσωση (11) δείχνει ότι η μείωση αυτή πρέπει να είναι αποτέλεσμα ενός εκ των δύο παρακάτω συντελεστών, ή και ένας συνδυασμός και των δύο:

(i) Το μερίδιο εργασίας του τομέα (s_l^T, s_l^{NT}) παραμένει σταθερό (έτσι ώστε ulc / p) παραμένει σταθερό και δεν επηρεάζει Δs_l^n). Επιστρέφοντας στην εξίσωση 11, με το $\Delta s_l^T = \Delta s_l^{NT} = 0$, $\phi_T + \phi_{NT} = 1$ και το $\Delta \phi_T + \Delta \phi_{NT} = 0$, μπορούμε να διατυπώσουμε την μεταβολή στο συνολικό μερίδιο εργασίας ως εξής: $\Delta s_l^n = \Delta \phi_T * s_l^T + \Delta \phi_{NT} * s_l^{NT} = \Delta \phi_T * (s_l^T - s_l^{NT})$. Μείωση στο συνολικό μερίδιο εργασίας απαιτεί ότι $\Delta \phi_T * (s_l^T - s_l^{NT}) < 0$. Υπάρχουν δύο πιθανά σενάρια για να συμβεί αυτό: (α) $\Delta \phi_T < 0$ με ($s_l^T > s_l^{NT}$), ή (β) $\Delta \phi_T > 0$ με ($s_l^T < s_l^{NT}$). Υποθέτοντας ότι οι επιχειρήσεις θέτουν τις τιμές με ένα markup (μ_i) πάνω από το μοναδιαίο κόστος εργασίας, δηλαδή,

$$p_i = (1 + \mu_i)ulc_i \quad (12)$$

συνδυάζοντας τις εξισώσεις (7) και (12), το μερίδιο εργασίας είναι το αντίστροφο του markup:

$$s_i^l = \frac{ulc_i}{p_i} = \frac{1}{(1 + \mu_i)} \quad (13)$$

Σύμφωνα με την (εύλογη) υπόθεση ότι ο μη εμπορεύσιμος τομέας εμφανίζει υψηλότερο markup επειδή είναι ο πιο προστατευμένος από τους δύο, η εξίσωση (13) σημαίνει ότι το μερίδιο εργασίας του μη εμπορεύσιμου τομέα είναι χαμηλότερο από εκείνο του εμπορεύσιμου τομέα, δηλαδή, $s_i^T > s_i^{NT}$ το σενάριο (α) παραπάνω. Αυτό θα σημαίνει ότι το μερίδιο του μη εμπορεύσιμου τομέα στη συνολική προστιθέμενη αξία της οικονομίας αυξήθηκε ($\Delta\phi_{NT} > 0$) και, συνεπώς, το μερίδιο στη συνολική προστιθέμενη αξία του τομέα με χαμηλότερο markup (ή με υψηλότερο μερίδιο εργασίας, δηλαδή ο εμπορεύσιμος τομέας) μειώθηκε ($\Delta\phi_T < 0$). Με άλλα λόγια, αυτό που θα έπρεπε να παρατηρούμε σε όλη την ευρωζώνη είναι μια μείωση στο μέγεθος του εμπορεύσιμου τομέα και αύξηση στον μη εμπορεύσιμο τομέα.

(ii) Από την άλλη μεριά, εάν το μερίδιο του τομέα στη συνολική προστιθέμενη αξία (ϕ_T, ϕ_{NT}) παραμείνει σταθερό, η μεταβολή στο συνολικό μερίδιο εργασίας είναι $\Delta s_i^n = \phi_T * \Delta s_i^T + \phi_{NT} * \Delta s_i^{NT}$. Το συνολικό μερίδιο εργασίας θα μειωθεί (δηλαδή,

$\Delta s_i^n < 0$) εάν $\left(\frac{\phi_{NT}}{\phi_T}\right) < -\left(\frac{\Delta s_i^T}{\Delta s_i^{NT}}\right)$, δηλαδή, εάν: η απόλυτη αξία της αναλογίας της

μεταβολής στο μερίδιο εργασίας του εμπορεύσιμου τομέα προς τη μεταβολή του μεριδίου εργασίας του με εμπορεύσιμου τομέα είναι μεγαλύτερη από την αναλογία του μεριδίου στη συνολική προστιθέμενη αξία του μη εμπορεύσιμου τομέα από εκείνη του εμπορεύσιμου τομέα, και (β) το μερίδιο εργασίας στον εμπορεύσιμο και μη εμπορεύσιμο τομέα οδηγηθούν σε αντίθετες κατευθύνσεις. Εάν ο μη εμπορεύσιμος τομέας είναι ο πιο προστατευμένος από τους δύο, και εκείνος με το υψηλότερο και αυξανόμενο markup, τότε το μερίδιο εργασίας του μη εμπορεύσιμου τομέα θα σημειώσει πτώση ($\Delta s_i^{NT} < 0$) και το μερίδιο εργασίας του εμπορεύσιμου τομέα θα αυξηθεί ($\Delta s_i^T > 0$) και, ως εκ τούτου, η

αναλογία $\left(\frac{\Delta s_i^T}{\Delta s_i^{NT}}\right)$ θα αυξηθεί. Με άλλα λόγια, με δεδομένο το γεγονός ότι υπάρχει μια

αντίστροφη σχέση μεταξύ του μεριδίου εργασίας και του markup, αυτό που θα πρέπει να παρατηρούμε είναι ένα αυξανόμενο markup στον μη εμπορεύσιμο τομέα μαζί με ένα πτωτικό markup στον εμπορεύσιμο τομέα.

5. Το παράδοξο του Kaldor, η κατανομή του εισοδήματος, και οι επιπτώσεις στις μεταβολές των παραγόντων που επηρεάζουν τη συνολική ζήτηση

Ο συλλογισμός για το μοναδιαίο κόστος εργασίας μέσα από το πρίσμα της κατανομής μάς υποχρεώνει να εξετάσουμε την έννοια της ανταγωνιστικότητας με διαφορετικό τρόπο από τον παραδοσιακό. Αυτό προκύπτει εξαιτίας του γεγονότος ότι, στις τυποποιημένες αναλύσεις, μια οικονομία θεωρείται πιο ανταγωνιστική όσο πιο μειωμένο

εμφανίζεται να είναι το μοναδιαίο κόστος εργασίας. Αυτό, όπως είδαμε, ενώ μπορεί να έχει νόημα στο επίπεδο της επιχείρησης, οι συνέπειες για τη συνολική οικονομία ενδέχεται να είναι πολύ διαφορετικές. Ο λόγος είναι ότι η άλλη πλευρά αυτού του τρόπου σκέψης λέει ότι μια οικονομία είναι πιο ανταγωνιστική όσο πιο μειωμένο είναι το μερίδιο της εργασίας, *ceteris paribus*. Ως εκ τούτου, ένα μεγάλο μέρος των πολιτικών που στοχεύουν στη μείωση του μοναδιαίου κόστους εργασίας είναι ουσιαστικά πολιτικές που στοχεύουν στη μείωση του μεριδίου της εργασίας στο συνολικό εισόδημα. Ωστόσο, το ερώτημα που τίθεται είναι εάν οι οικονομίες που θεωρούνται ως οι πιο ανταγωνιστικές (δηλαδή οι οικονομίες που αναπτύσσονται γρήγορα και αυξάνουν το μερίδιο των αγορών τους) είναι εκείνες στις οποίες το μερίδιο εργασίας αυξάνεται στο ελάχιστο δυνατό βαθμό ή ακόμη και μειώνεται. Η απάντηση είναι ότι δεν χρειάζεται να προκύπτει αυτό το ενδεχόμενο. Θα ήταν λογικό από τη σκοπιά της πολιτικής να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι όσο χαμηλότερο είναι το μερίδιο της εργασίας, τόσο το καλύτερο για την οικονομία; Σίγουρα, κάτι πολύ στραβά πάει εδώ. Ο μόνος λόγος που προβάλλουμε τη πτυχή αυτού του επιχειρήματος είναι επειδή μπορεί να προσφέρει μία λογική εξήγηση στο παράδοξο Kaldor και ότι μπορεί να έχει νόημα σε επίπεδο επιχειρήσεων, δεν ισχύει υποχρεωτικά για το συνολικό επίπεδο της οικονομίας.

Πράγματι, σε θεωρητικό επίπεδο, ένα μεγαλύτερο μερίδιο εργασίας δεν θα οδηγήσει αναγκαστικά σε μια λιγότερο ανταγωνιστική οικονομία. Ο Kalecki (Osiatynski 1991) έδειξε με ένα πολύ απλό μοντέλο του πολλαπλασιαστή του εισοδήματος ότι το επίπεδο του εθνικού εισοδήματος είναι αντιστρόφως ανάλογο με το μερίδιο των κερδών (Blecker 1999). Ομοίως, το μοντέλο της ανάπτυξης των κύκλων του Goodwin (1972) εντοπίζει τη πηγή των επιχειρηματικών κύκλων στην αγορά εργασίας, ιδίως στην επίδραση των μεταβολών του μεριδίου των μισθών στη συσσώρευση, όπου οι πραγματικοί μισθοί και το μερίδιο της εργασίας ακολουθούν διακυμάνσεις με κυκλικό τρόπο ως αποτέλεσμα της επίπτωσης της επένδυσης κεφαλαίων στην απασχόληση. Κατά τη διάρκεια μιας οικονομικής άνθησης, η ζήτηση για εργατικό δυναμικό αυξάνεται και η ανεργία μειώνεται. Αυτή η εξέλιξη κάνει τους μισθούς να αυξάνονται ταχύτερα από την οικονομία ως σύνολο, και ως εκ τούτου οδηγεί σε πτώση των κερδών. Ως αποτέλεσμα, οι επενδύσεις σε νέα κεφάλαια περιορίζονται και η οικονομία κινείται προς μια υφεσιακή κατεύθυνση. Σε περίοδο ύφεσης, η ανεργία αυξάνεται και οι μισθοί κινούνται προς τα κάτω, αποκαθιστώντας έτσι την κερδοφορία και οδηγώντας σε αναβίωση των επενδύσεων. Οι διακυμάνσεις είναι αυτοπαραγόμενες. Σε αυτό το μοντέλο, τα μερίδια ταλαντεύονται μεταξύ ορισμένων ορίων σε μια αυτοαναπαραγόμενη τροχιά. Όλα αυτά υποδηλώνουν ότι η σχέση μεταξύ μεριδίων εργασίας (ή το μοναδιαίο κόστος) και ανάπτυξης είναι πολύ πιο πολύπλοκη, πιθανότατα μη γραμμική (πράγμα που σημαίνει ότι το πρόσημο της σχέσης μεταξύ των δύο μεταβλητών διαφέρει με την πάροδο του χρόνου, και ότι η ελαστικότητα τιμής δεν είναι σταθερή), από την απλή άποψη ότι η μείωση του μοναδιαίου κόστους εργασίας συνεπάγεται υψηλότερη ανάπτυξη.¹⁵

¹⁵ Για παράδειγμα, σε μια ανάλυση του μεριδίου της εργασίας στον μεταποιητικό τομέα για την Κορέα, το Μεξικό και την Τουρκία, ο Onaran (2007) διαπιστώνει ότι το μερίδιο της εργασίας είναι προκυκλική κατά τη διάρκεια μιας κρίσης στις τρεις χώρες. Από την άλλη πλευρά, κατά τη διάρκεια ενός κανονικού έτους, το μερίδιο της εργασίας δεν φανερώνει κυκλικό σχήμα στην Κορέα και το Μεξικό, ενώ στην Τουρκία είναι αντικυκλικό, δηλαδή, το μερίδιο της εργασίας μειώνεται σε αυτή τη χώρα τόσο στις καλές χρονιές όσο και στα χρόνια που η οικονομία συστέλλεται.

Ας υποθέσουμε ότι, όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, οι επιχειρήσεις θέτουν τις τιμές με ένα markup σχετικά με το μοναδιαίο κόστος εργασίας. Τι συμβαίνει εάν η κατανομή του εισοδήματος μετατοπιστεί προς το κεφάλαιο, όπως συνέβη στις περισσότερες χώρες της ζώνης του ευρώ για την περίοδο που εξετάσαμε; Αυτή η εξέλιξη θα οδηγήσει πιθανότατα σε αύξηση των επενδύσεων στα αρχικά στάδια. Ωστόσο, η παρατεταμένη μεταβολή στην κατανομή του εισοδήματος προς το κεφάλαιο θα προκαλέσει μείωση της κατανάλωσης. Αργά ή γρήγορα θα υπάρξει αναντιστοιχία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης καθώς η αύξηση της παραγωγικής ικανότητας που οφείλεται στην αύξηση των επενδύσεων δεν θα συνοδεύεται από αύξηση της καταναλωτικής ζήτησης. Αυτό είναι ένα πρόβλημα της έλλειψης της ζήτησης, ή μια κρίση υποκατανάλωσης. Η χρήση της παραγωγικής ικανότητας θα πρέπει να μειωθεί, οπότε θα μειωθούν και οι επενδύσεις. Αυτό θα οδηγήσει σε μείωση του εισοδήματος, και στη συνέχεια σε μείωση της παραγωγής και της απασχόλησης.

Ας υποθέσουμε τώρα ότι έχουμε μια κατάσταση όπου οι εργαζόμενοι κερδίζουν μεγάλες μισθολογικές αυξήσεις, και ας υποθέσουμε ότι οι επιχειρήσεις ανταποκρίνονται με τη μείωση των περιθωρίων του κέρδους τους ενώ συνεχίζουν σε κάποιο βαθμό να αυξάνουν τις τιμές. Υπό αυτές τις συνθήκες, το μερίδιο του κέρδους s_k^n θα μειωθεί.

Καθώς το εισόδημα αναδιανέμεται στους εργαζόμενους, δηλαδή, αυξάνεται το s_l^n , και δεδομένου ότι οι εργαζόμενοι αυτοί έχουν υψηλότερη οριακή ροπή προς την κατανάλωση από τους καπιταλιστές, το μοντέλο του Kalecki δείχνει ότι η παραγωγή θα αυξηθεί (θα αυξηθεί η καταναλωτική ζήτηση, ενδεχομένως τονώνοντας επίσης τις επενδύσεις μέσω του επιταχυντή). Με άλλα λόγια, ένα μεγαλύτερο μερίδιο εργασίας οδηγεί σε υψηλότερο επίπεδο εισοδήματος. Σε αυτή την περίπτωση (δηλαδή, αναδιανομή του εισοδήματος προς τους εργαζομένους), η συνολική ζήτηση θα επηρεαστεί μέσω της μείωσης των επενδύσεων και της αύξησης της κατανάλωσης, και η συνολική προσφορά θα μειωθεί ή θα αυξηθεί με βραδύτερο ρυθμό.

Εάν, ωστόσο, η αύξηση της κατανάλωσης είναι μικρή ή εξελιχθεί αργά, τότε, καθώς το μερίδιο του κέρδους θα μειώνεται, μια κρίση κερδοφορίας μπορεί να προκύψει και η ανεργία πιθανότατα θα διογκωθεί. Είναι πιθανό ότι οι μεταβολές στην κατανάλωση και τις επενδύσεις θα ακυρώσουν η μία την άλλη, αλλά αυτό θα ήταν τελείως τυχαίο. Σε γενικές γραμμές, ωστόσο, οι επενδύσεις ανταποκρίνονται πιο γρήγορα και πιο απότομα σε αυτές τις εξελίξεις από την κατανάλωση, αν και είναι πιθανό ότι αργοπορημένες μεταβολές στην κατανομή του εισοδήματος μπορεί να οδηγήσουν σε (θετικές) μεταβολές στην κατανάλωση που υπερτερούν της μείωσης των επενδύσεων, αποφεύγοντας έτσι το πρόβλημα.

Σε μια οικονομία που καθοδηγείται από τους μισθούς, ένα υψηλότερο επίπεδο πραγματικών μισθών, ή ένα μεγαλύτερο μερίδιο της εργασίας, τονώνει τη ζήτηση. Η ανάπτυξη καθοδηγούμενη από τους μισθούς συμβαίνει όταν οι επιπτώσεις των κερδών στις επενδύσεις είναι αμελητέες—τότε μια αύξηση στο μερίδιο των μισθών οδηγεί σε αύξηση της ισορροπίας του συντελεστή της χρησιμοποίησης της παραγωγικής ικανότητας, ο οποίος οδηγεί σε αύξηση του κεφαλαιακού αποθέματος και στους ρυθμικές ανάπτυξης. Η ανάπτυξη καθοδηγούμενη από τους μισθούς συμβαίνει επειδή η αύξηση της καταναλωτικής ζήτησης που προέκυψε από την αύξηση του μεριδίου εργασίας έχει θετική επίδραση στις επενδύσεις μέσω της αύξησης του ποσοστού χρησιμοποίησης της παραγωγικής ικανότητας. Επειδή σε αυτό το καθεστώς οι επενδύσεις δεν είναι ευαίσθητες προς το κέρδος, δεν υπάρχει μειωτική επίδραση μέσω μεταβολών στην κερδοφορία από την αύξηση του μεριδίου εργασίας (Foley και Michl 1999: κεφάλαιο 10).

Το αποτέλεσμα είναι η υπερσυστολή της εγχώριας ζήτησης σε ένα καθεστώς που καθοδηγείται από τους μισθούς ως απόρροια της εφαρμογής πολιτικών που οδηγούν σε μείωση της μονάδας εργασίας. Η συγκράτηση των μισθών συμπιέζει την κατανάλωση, ενώ η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας μέσω της μείωσης του μεγέθους του εργατικού δυναμικού ενισχύει την αρνητική επίδραση (και υπερισχύει έναντι της πιθανής τονωτικής επίδρασης στις επενδύσεων και τις εξαγωγές). Αυτός ο κίνδυνος μιας απότομης μείωσης της εγχώριας ζήτησης αγνοείται στις σημερινές συζητήσεις για τις πολιτικές που θα πρέπει να εφαρμοστούν.

Η συζήτηση αυτή έχει δύο συνέπειες γενικού χαρακτήρα. Η πρώτη είναι ότι η σχέση μεταξύ της αύξησης του συνολικού μοναδιαίου κόστους εργασίας (υποθέτοντας ότι υπάρχει κάποιο νόημα πίσω από αυτό τον όρο) και της αύξησης της παραγωγής μπορεί να είναι θετική, τουλάχιστον για ορισμένες πτυχές των στοιχείων. Και δεύτερον, ότι δεν είναι δυνατόν να μιλάμε για την ανταγωνιστικότητα μιας οικονομίας χωρίς να λαμβάνουμε υπόψη τη σχέση μεταξύ ανάπτυξης και των διανεμητικών επιπτώσεών της.

6. Συμπεράσματα

Το μοναδιαίο κόστος εργασίας χρησιμοποιείται ευρέως ως μεταβλητή στην ανάλυση της ανταγωνιστικότητας, και ορίζεται ως η αναλογία της συνολικής αποζημίωσης της εργασίας σε σχέση με την παραγωγικότητα της εργασίας σε φυσικούς όρους. Ως εκ τούτου, στο επίπεδο της επιχείρησης, οι δύο αυτοί παράγοντες υπολογίζονται με βάση το νόμισμα της χώρας (π.χ. ευρώ) ανά μονάδα παραγωγής (π.χ., ανά μολύβι). Σε συνολικό επίπεδο, ωστόσο, δεν υπάρχει φυσικό ισοδύναμο της παραγωγής, και χρησιμοποιείται η προστιθέμενη αξία. Αυτό έχει πολύ σημαντικές επιπτώσεις για τις αναλύσεις και την πολιτική. Ο λόγος είναι ότι, παρόλο που το συνολικό μοναδιαίο κόστος εργασίας συσχετίζεται με το μοναδιαίο κόστος εργασίας των επιχειρήσεων, το πρώτο δεν αποτελεί σταθμισμένο μέσο όρο του δεύτερου. Αυτό έχει αρκετές συνέπειες γενικού χαρακτήρα, που αμφισβητούν πολλές αναλύσεις και προτάσεις πολιτικής:

(i) Η δόμηση του μοναδιαίου κόστους εργασίας χρησιμοποιώντας συγκεντρωτικά στοιχεία (συνήθως πρακτική) είναι δυναμικά παραπλανητική. Το μοναδιαίο κόστος εργασίας που υπολογίζεται με συγκεντρωτικά στοιχεία δεν είναι απλά ένας σταθμισμένος μέσος όρος του μοναδιαίου κόστους εργασίας των επιχειρήσεων.

(ii) Το συνολικό μοναδιαίο κόστος εργασίας αντανakλά την κατανομή του εισοδήματος μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να εξετάσει κανείς τις οικονομικές επιπτώσεις της μείωσης του μεριδίου εργασίας (και τη συνακόλουθη αύξηση του μεριδίου του κεφαλαίου) εάν οι χώρες ακολουθούν πολιτικές που οδηγούν σε μείωση του μοναδιαίου κόστους εργασίας.

(iii) Το συνολικό μοναδιαίο κόστος είτε μπορεί να έχει μικρή σχέση με τη συνολική ανάπτυξη (που προσφέρει μία απάντηση στο παράδοξο του Kaldor), ή η σχέση μεταξύ των δύο μεταβλητών δεν γίνεται σαφής μέσω απλών γραμμικών παλινδρομήσεων.

Έχουμε υπολογίσει και αναλύσει το συνολικό μοναδιαίο κόστος εργασίας για 12 χώρες της ευρωζώνης κατά τη διάρκεια της περιόδου 1980–2007, πριν από την έναρξη της κρίσης. Η ανάλυση δείχνει ότι το συνολικό μοναδιαίο κόστος εργασίας αυξήθηκε στο σύνολο της ευρωζώνης. Η Ελλάδα και η Πορτογαλία κατέγραψαν τις ταχύτερες αυξήσεις κατά την περίοδο αυτή (πολύ γρηγορότερα από ό, τι στις άλλες χώρες) ως αποτέλεσμα

της αύξησης των ονομαστικών μισθών που ήταν ταχύτερη της αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας. Με βάση την άποψή μας ότι το συνολικό μοναδιαίο κόστος εργασίας είναι το μερίδιο της οικονομίας εκ μέρους της εργασίας πολλαπλασιαζόμενο επί του αποπληθωριστή τιμών, η αύξηση του μοναδιαίου κόστους εργασίας (σε όλες τις χώρες) οφείλεται στην αύξηση του αποπληθωριστή τιμών που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό της παραγωγικότητας της εργασίας. Εκτός από την Ελλάδα, το συνολικό μερίδιο εργασίας μειώθηκε ή παρέμεινε σταθερό στις άλλες 11 χώρες. Αναφέραμε δύο πιθανές αιτίες για αυτή την τάση. Η μια είναι ότι ο μη εμπορεύσιμος κλάδος της οικονομίας, που πιθανώς εφαρμόζει ένα υψηλότερο markup σχετικά με το μοναδιαίο κόστος εργασίας, κερδίζει έδαφος στην οικονομία. Η δεύτερη αιτία είναι το αυξανόμενο markup στον μη εμπορεύσιμο κλάδο μαζί με ένα πτωτικό markup στον εμπορεύσιμο κλάδο.

Παράλληλα με την έννοια του μοναδιαίου κόστους εργασίας, έχουμε ορίσει την έννοια του μοναδιαίου κόστους κεφαλαίου, που είναι η αναλογία του ονομαστικού ποσοστού κέρδους προς την παραγωγικότητα του κεφαλαίου, και φαίνεται ότι έχει αυξηθεί ταχύτερα από το μοναδιαίο κόστος εργασίας σε όλες τις χώρες που αναλύσαμε, εκτός από την Ελλάδα.

Ποιες είναι οι επιλογές πολιτικής για τις χώρες της ευρωζώνης καθώς πασχίζουν να βγουν από την κρίση; Η πρώτη είναι η εφαρμογή ενός προγράμματος λιτότητας (εσωτερική υποτίμηση) που θα ισοδυναμεί με μείωση του μισθολογικού κόστους και των επιδομάτων των εργαζομένων. Αυτή η επιλογή *μπορεί* να επιφέρει σταθεροποίηση, αλλά το κόστος θα είναι μια οδυνηρή ύφεση. Επιπλέον, το μέτρο αυτό θα συνοδεύεται από τις τεράστιες απώλειες των εργαζομένων. Εάν επιλεγεί αυτή η πολιτική, οι επιχειρήσεις θα πρέπει να μοιραστούν το βάρος της προσαρμογής με την αναγνώριση ότι το μοναδιαίο κόστος κεφαλαίου έχει αυξηθεί σημαντικά. Υποστηρίξαμε ότι η σύγκριση με τη Γερμανία είναι, τουλάχιστον για ορισμένες χώρες, άστοχη. Χρησιμοποιώντας αναλυτικά στοιχεία δείξαμε ότι η Γερμανία δεν είναι το σωστό μέτρο σύγκρισης καθώς το καλάθι των εξαγωγών της είναι πολύ διαφορετικό από εκείνο των χωρών της νότιας Ευρώπης και της Ιρλανδίας. Τι θα μπορούσε να πετύχει μια γενική μείωση των ονομαστικών μισθών μεταξύ 20% έως 30%; Το πιο προφανές αποτέλεσμα θα ήταν μια πολύ δραστική μείωση της ζήτησης. Αλλά θα αποκαθιστούσε το μέτρο αυτό την ανταγωνιστικότητα; Υποστηρίξαμε ότι ένα τέτοιο μέτρο δεν θα έδινε την δυνατότητα σε πολλές επιχειρήσεις να ανταγωνιστούν τις γερμανικές επιχειρήσεις, οι οποίες έχουν διαφορετικό καλάθι εξαγωγικών προϊόντων, και κατά πάσα πιθανότητα δεν θα είναι αρκετό για να είναι σε θέση να ανταγωνιστούν με τους μισθούς της Κίνας.

Μια δεύτερη επιλογή, πιθανότατα πολιτικά ανέφικτη, είναι η έξοδος από το ευρώ και η επιστροφή σε ένα σύστημα εθνικού νομίσματος. Αυτό θα μπορούσε πιθανότατα να οδηγήσει σε υποτίμηση, ενώ θα πρέπει να συνοδεύεται από μέτρα όπως μια βιομηχανική πολιτική και να συμπεριλαμβάνει στρατηγικές για τη βελτίωση της παραγωγικότητας.

Μια τρίτη επιλογή είναι η μεταρρύθμιση της ευρωζώνης, έτσι ώστε να διαμορφωθεί μια κατάσταση όπου θα μπορεί να υπάρξει μια πολύ πιο ενεργή δημοσιονομική πολιτική. Αυτή η επιλογή απαιτεί ανάλυση των επιπτώσεων που θα μπορούσε να έχει για το ευρώ, αλλά, κατά την άποψή μας, είναι η πιο λογική επιλογή. Η στρατηγική αυτή θα πρέπει να συνδυαστεί με σημαντικές προσπάθειες αναβάθμισης. Η Ελλάδα, η Ιρλανδία, η Ιταλία, η Πορτογαλία και η Ισπανία θα πρέπει να κοιτάξουν προς τα πάνω και να προσπαθήσουν να κινηθούν προς την κατεύθυνση της Γερμανίας, και όχι προς αυτή της

Κίνας. Το πραγματικό πρόβλημα είναι η έλλειψη διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας έναντι της Γερμανίας. Η Ισπανία και η Ιταλία είναι μπροστά από τις άλλες τρεις χώρες, και πιο κοντά στη Γερμανία. Αν και η Ιρλανδία διαθέτει ένα πολύ εξελιγμένο πακέτο εξαγωγών, το επίπεδο διαφοροποίησής της είναι χαμηλό. Η Ελλάδα και η Πορτογαλία είναι σε πολύ χαμηλότερο επίπεδο από τις άλλες τρεις χώρες και αντιμετωπίζουν μια πιο επισφαλή κατάσταση. Σίγουρα δεν θα είναι καθόλου εύκολη αυτή η λύση και αποτελεί μακροπρόθεσμο στόχο.

Παράρτημα Πίνακας 1: Μερίδιο στις παγκόσμιες εξαγωγές ανά ομάδες πολυπλοκότητας

Countries	Share in world exports							
	Top 10	Top 100	1	2	3	4	5	6
Austria	1.73	1.62	1.58	1.49	1.10	1.23	0.85	0.23
Belgium	3.76	2.26	3.21	2.89	2.01	2.05	2.60	1.85
China	1.22	1.28	2.72	8.08	10.78	13.97	12.96	13.35
Finland	0.50	1.09	1.05	1.38	0.59	0.72	0.29	0.22
France	5.11	3.57	5.78	6.08	5.43	5.58	3.08	1.59
Germany	12.24	17.99	17.73	13.50	8.01	7.64	4.65	1.89
Greece	0.01	0.02	0.03	0.16	0.13	0.24	0.31	0.37
Ireland	1.25	0.80	2.71	2.26	1.21	1.50	0.51	0.11
Italy	1.40	3.07	4.04	4.30	3.15	3.87	4.69	2.56
Luxembourg	0.81	0.15	0.14	0.30	0.15	0.20	0.11	0.03
Netherlands	5.11	3.50	2.93	3.51	3.17	2.76	3.50	2.73
Portugal	0.05	0.04	0.30	0.23	0.48	0.48	0.56	0.52
Spain	0.23	0.88	2.23	2.36	1.70	1.85	2.46	1.28

*Τα στοιχεία βασίζονται στον μέσο όρο των τιμών των εξαγωγικών προϊόντων για την περίοδο 2001–07.

**Οι χώρες με πληθυσμό λιγότερο από δύο εκατομμύρια (με εξαίρεση το Λουξεμβούργο) αποκλείστηκαν από την υπολογισμούς του συνόλου των παγκόσμιων εξαγωγών. Τα 10 πρώτα και τα 100 πρώτα αντιπροσωπεύουν τα πιο πολύπλοκα προϊόντα, τα οποία είναι χωρισμένα σε έξι ομάδες, με το 1 να αντιπροσωπεύει την πιο πολύπλοκη ομάδα προϊόντων και το 6 την λιγότερο πολύπλοκη.

Παράρτημα Πίνακας 2: Μερίδιο των συνολικών εξαγωγών μιας χώρας ανά ομάδα πολυπλοκότητας

Countries	No. of products (RCA>=1)	Complexity rank	Share in country's exports							
			Top 10	Top 100	1	2	3	4	5	6
Austria	1,369	8	0.23	6.17	30.38	23.29	19.00	14.99	8.83	3.52
Belgium	1,470	10	0.23	3.84	27.81	20.30	15.55	11.26	12.12	12.96
China	1,962	51	0.02	0.53	5.71	13.90	20.75	19.52	15.59	24.53
Finland	765	5	0.10	6.11	30.09	31.99	15.19	13.14	4.52	5.08
France	1,788	11	0.16	3.20	26.18	22.33	22.00	16.09	7.54	5.86
Germany	2,113	2	0.19	7.90	39.62	24.50	16.01	10.85	5.61	3.40
Greece	1,060	52	0.01	0.39	3.82	14.78	12.50	17.21	18.60	33.09
Ireland	421	12	0.13	2.28	39.06	26.27	15.60	13.79	3.97	1.32
Italy	2,239	24	0.06	3.47	23.16	20.06	16.16	14.12	14.54	11.96
Luxembourg	588	9	0.78	3.88	19.22	33.53	18.10	17.60	8.27	3.28
Netherlands	1,312	13	0.25	4.75	20.23	19.72	19.60	12.12	13.08	15.26
Portugal	1,188	53	0.02	0.42	15.32	9.84	22.09	15.57	15.53	21.66
Spain	1,745	28	0.02	1.89	24.18	20.80	16.53	12.77	14.46	11.25

* Τα στοιχεία βασίζονται στον μέσο όρο των τιμών των εξαγωγικών προϊόντων για την περίοδο 2001–07.

**Οι χώρες με πληθυσμό λιγότερο από δύο εκατομμύρια (με εξαίρεση το Λουξεμβούργο) αποκλείστηκαν από την υπολογισμούς του συνόλου των παγκόσμιων εξαγωγών. Τα πρώτα 10 και τα πρώτα 100 αντιπροσωπεύουν τα πιο πολύπλοκα προϊόντα, τα οποία είναι χωρισμένα σε έξι ομάδες, με το 1 να αντιπροσωπεύει την πιο πολύπλοκη ομάδα προϊόντων και το 6 την λιγότερο πολύπλοκη.

Πηγές

Abdon, A., M. Bacate, J. Felipe, and U. Kumar. 2010. "Product Complexity and Economic Development." Working Paper 616. Annandale-on-Hudson, N.Y.: Levy Economics Institute of Bard College.

Allard, C., and L. Everaert. 2010. "Lifting Euro Area Growth: Priorities for Structural Reforms and Governance." Staff Position Note, SPN/10/. Washington, D.C.: International Monetary Fund.

Black, S. W. 2010. "Fixing the flaws in the Eurozone." VoxEU.org. Accessed November 23, 2010. Available at: <http://www.voxeu.org/index.php?q=node/5838>.

Blanchard, O. 2007. "Adjustment within the Euro: The Difficult Case of Portugal." *Portuguese Economic Journal* 6(1): 1–21.

Blecker, R. 1999. "Kaleckian Macro Models of Open Economies." In J. Deprez and J. T. Harvey, eds. *Foundations of International Economics: Post Keynesian Perspectives*. London and New York: Routledge.

De Benedictis, L. 1998. "Cumulative Causation, Harrod's Trade Multiplier, and Kaldor's Paradox: The Foundations of Post-Keynesian Theory of Growth Differentials." In G. Rampa, L. Stella, and A.P. Thirlwall, eds. *Economic Dynamics, Trade and Growth: Essays on Harrodian Themes*. New York: St. Martin's Press.

Fagerberg, J. 1996. "Technology and Competitiveness." *Oxford Review of Economic Policy* 12(3): 39–51.

———. 1988. "International Competitiveness." *The Economic Journal* 98 (June): 355–74.

Foley, K. D., and T. R. Michl. 1999. *Growth and Distribution*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Glyn, A. 1997. "Does Aggregate Profitability Really Matter?" *Cambridge Journal of Economics* 21: 593–619.

Goodwin, R. M. 1972. "A Growth Cycle." In E. K. Hunt and J. Schwartz, eds. *A Critique of Economic Theory*. Baltimore: Penguin Books.

Kaldor, N. 1978. "The Effect of Devaluations on Trade in Manufactures." In *Further Essays on Applied Economics*. London: Duckworth.

———. 1971. "Conflicts in National Economic Objectives." *Economic Journal* 81(321): 1–16

———. 1970. "The Case for Regional Policies." *Scottish Journal of Political Economy* 17(3): 337–48.

Marquetti, A. 2003. "Analyzing Historical and Regional Patterns of Technical Change from a Classical-Marxian Perspective." *Journal of Economic Behavior and Organization* 52(2): 191–200.

McCombie, J. S. L., and A. P. Thirlwall. 1994. *Economic Growth and the Balance of Payments*. New York: St. Martin's Press.

Onaran, O. 2007. "Wage Share, Globalization, and Crisis: The Case of the Manufacturing Industry in Korea, Mexico and Turkey." Working Paper 132. Amherst: University of Massachusetts Amherst, Political Economy Research Institute (PERI).

Osiatynski, J. 1991. *Collected Works of Michal Kalecki. Vol. II: Capitalism: Economic Dynamics*. Oxford: Oxford University Press.

Syverson, C. 2010. "What Eetermines Productivity?" *Journal of Economic Literature*. Forthcoming.